

МИРЈАНА ДЕТЕЛИЋ И ДРАГОМИР БРАЈКОВИЋ ДОБИТНИЦИ НАГРАДА ВУКОВЕ ЗАДУЖБИНЕ ЗА 2008.

Свечано уручена признања

YСвечаној сали Дома Вукове задужбине, уз присуство великог броја задужбинара, пријатеља и сарадника Вукове задужбине, 24. фебруара 2009. године, на пригодан начин, уручене су награде Вукове задужбине за 2008. годину. Награда за науку припадала је Мијрани Детелић за лексикон *Епски трагови* у издању Балканолошког института САНУ (Београд, 2007), а за уметност Драгомиру Брајковићу за књигу песама *Моје се зна* у издању Београдске књиге (Београд, 2007). Награде је уручиле Миодраг Матицки, а о награђеним делима су говорили Нада Милошевић-Ђорђевић и Драшко Ребеп. Свечаност су увеличили ученици Етноодсека Музичке школе *Мокрањац*.

Антрополошко-поетичка студија

Мирјана Детелић, „Епски трагови, лексикон“, Балканолошки институт САНУ, Београд, 2007, 693 стр.

Kњига Мирјане Детелић није обичан лексикон. Она је много више. Заснована на богатој фолклористичкој, етимолошкој, етнографској, археолошкој, историјској, географској литератури – ова књига од близу 700 страница је пре свега антрополошко-поетичка студија, произишла из вишегодишњег ауторовог трагања за историјском основом појма *траг* и његовим усклађивањем са тзв. објективним налазом у епским дебијима експерцијом 1357 епских десетарачких песама махом из 19. и прве деценије 20. века, али и из Ерлангенског рукописа чији су текстови бележени почетком 18. века. Обухваћене су све збирке Вука Стефановића Каракића, штампане за његова живота и после смрти, као и његови накнадно објављени рукописи, *Пјеваница Симе Милутиновића* (Лајпцишко издање). Јуначке песме из зборника Матице хrvatske, песме из збирке Косте Хермана и Есада Хаџиомерспахића. Укупно 22 тома.

Полазећи од овог заиста репрезентативног корпуса, аутор упоредо посматра хришћанску и муслиманску поезију, која, будући на истом језику, од претходне преузима поетску граматику, без обзира на идеолошке разлике условљене историјским околностима, те долази до занимљивог закључка да се у обе врсте поезије налазе не само заједнички ојконими, што је логично јер се ради махом о истом простору, већ се „за град везују исти епитети и заједничка атрибуција“. А у Лексикону је обраћено 849 одредница, сваки наслов је одређен према данашњем имену места, следи епски назив или називи (најчешће деформисани), које аутор, кад год му је то било могућно, успева да дешифрује (а каквих је муга при том имао, само он зна). У обради одредница дати су етимолошки подаци о имену места и географски подаци (ако их има), да би се основни текст бавио историјом места и њеном епском транспозицијом. Основни елемент претраживања је, дакле, ојконим, али само у индикативном виду (нпр. Београд). Други елемент претраживања је атрибут уз ојконим, који својом формулацијом, потребом исказивања у виду динамичких образаца, ограничених стихом, чува епску поезију. При том се под атрибутом подразумева најмања синтаксичка структура: 1/ именница уз Београд (нпр. *Другу тишију траду Београду*); 2/ пријед уз Београд (нпр. *Ог лијета Стјобна Био-трага*) и 3/ прилог, тј. предложно-падежна конструкција са функцијом прилошке одредбе за место, уз Скадар (нпр. *А какав је Скадар на Бојани*). Претраживања износе на видело да се као најчешћи именички атрибут уз епски ојконим појављује град (везује се за 195 ојконима, двоструко више пута у односу на село). Тако представе о бројним градовима којима се наша епика бави, захваљујући открићима аутора, у потпуности мењају слику о спрском поезији као сељачкој. Ако усвојимо дефиницију да се моћ и снагом градова који је чине, онда постаје јасно зашто епска песма са својим изразитим идеолошким обележјима – ви-

дећи у граду центар власти, државне, духовне и политичке – градове ставља и у средиште својих интересовања.

Као врста поезије, епика опева догађаје и јунаке. До које мере значај самог епског јунака зависи од важности града (ојконима) за који се везује, говори чврста спона атрибута са његовим именом, запажа аутор. Да наведемо само неколико примера: Од Прилиса Марко, Реља од Пазара, Тодор од Сталаћа, Од Сибиња Јанко, Смедеревац Ђуро... Да би за каснија времена епика сачувала исту спону. Установе, српске сељаке, кнезове опет ће везати за ојкониме: Петар од Добрине, Милош од Потерија...

Брижљиво чувајући успомену на средњовековну српску државу, држећи до њеног континуитета, епска поезија ће заувек памтити Призрен као престоницу цара Стефана Душана.

Из Лексикона јасно излази на видело како се роје епски догађаји и битке везују за поједине градове, као значајна средишта одређених, махом ратних збивања: Босански Нови, Котор, Лијевно (проклето Лијевно), Задар, Шабац.

Да је епској поезији главна музга *Мнемозина* потврђују изванредно очувани спојеви епског певања, чији је информације могућно послушкавати разлиставањем поетских нивоа. Једна од драгоцености, на пример, посебан однос српске епске песме према сопственим владарима, са посебно наглашеном потребом јунака за идеолошком идентификацијом са њима. Друга је, опет, увид у гушење историјске прошlostи преименовањем неког места, а самим тим и откривање психологије новог, наступајућег поретка, или праћење историје ратовања и освајања.

Текстовима Мирјане Детелић у оквиру одредница представљају надахнуте, а ипак објективне биографије места. Кажем биографије, јер то, слободно речено, јесу животописи судбине градова, њиховог настајања, рањавања, рушења, реконструирања и нестајања, у контексту смена цивилизација и

најчешће доказујући да су у обе врсте поезије налазе не само заједнички ојконими, што је логично јер се ради махом о истом простору, већ се „за град везују исти епитети и заједничка атрибуција“. А у Лексикону је обраћено 849 одредница, сваки наслов је одређен према данашњем имену места, следи епски назив или називи (најчешће деформисани), које аутор, кад год му је то било могућно, успева да дешифрује (а каквих је муга при том имао, само он зна). У обради одредница дати су етимолошки подаци о имену места и географски подаци (ако их има), да би се основни текст бавио историјом места и њеном епском транспозицијом. Основни елемент претраживања је, дакле, ојконим, али само у индикативном виду (нпр. Београд). Други елемент претраживања је атрибут уз ојконим, који својом формулацијом, потребом исказивања у виду динамичких образаца, ограничених стихом, чува епску поезију. При том се под атрибутом подразумева најмања синтаксичка структура: 1/ именница уз Београд (нпр. *Другу тишију траду Београду*); 2/ пријед уз Београд (нпр. *Ог лијета Стјобна Био-трага*) и 3/ прилог, тј. предложно-падежна конструкција са функцијом прилошке одредбе за место, уз Скадар (нпр. *А какав је Скадар на Бојани*). Претраживања износе на видело да се као најчешћи именички атрибут уз епски ојконим појављује град (везује се за 195 ојконима, двоструко више пута у односу на село). Тако представе о бројним градовима којима се наша епика бави, захваљујући открићима аутора, у потпуности мењају слику о спрском поезији као сељачкој. Ако усвојимо дефиницију да се моћ и снагом градова који је чине, онда постаје јасно зашто епска песма са својим изразитим идеолошким обележјима – ви-

Снегови лајски, јад данашњи

Драгомир Брајковић, „*Моје се зна, Казивања из Писане Јеле*“, Београдска књига, Београд, 2007, 117 стр.

Жа питање које се понегде поставља, а још чешће прећуткује, у укупно сумњивости чврстости наше књижевне републике, откуд лирика Драгомира Брајковића, и особито његова најновија књига *Моје се зна* у расвети вуковске традиције, може се одговорити најбољим дугим бројанице симбола, имена, срока, усмењаштва, народне песме, колажима сликама и напоредним указивањем на извесне узајамности које свакако остављају неотклонив траг. Но, исто, тако, смело би се, као у кладионици вишег смисла, намах утврдити да би се, међу многобројним истовременим насловима песничких наших књига, тако бар ја одавде видим, Вук обрадовао књизи који би, без сумње, могао да чита и прочита без остатка. И да је – на велико временско раздаљину, дакле – у исти мах види и прихвати као изворите нових, али неопозиво вуковских решења, и на другој страни рецепције, као овало-плочену, безмalo савршеној нашу песму која малене ствари наших живота не посматра као ревизије башталене етнографске представе, него као досезање обриса једног новог смисла, сна који све премошћује.

Брајковићева књига је једна од најизразитијих наших књига о пролазности. Њена висока акустична мера ствари, саздана каткад од самих одјека и продорних јаука, жестока и нежна, склона побуни а онда одмах утишана, попут је успаванке или

меньени смисао не речи него предела у нама и око нас пресудно је подстака нову расвету. Његова завичајна Писана Јела безмalo се у опцији читача јавља као катедрала у Руану. У овом часу, у пресеку јединственог смисла који још није откријен, испољава се та и те како битна тежња за интериоризацијом пејзажа, вида, заумности.

Отуда ваљда и пет кључних именница ове књиге (пушка, муга, кошуља, оловка, капа) имају димензије које далеко надрастају такозвани стварносни облици. Оловка је сабља у рукама, са мувом се, као пријатељем у болести, разговора, кошуља је налик на наш нови епител, али и биће наше двојности, рапаш који све памти, понекоме броји, ничему не опршта, пушка је господарица живота (*Све, све, али пушка!*), а лепота је свакад у нашој капи смерности, поноса и скромности. Тих пет симбола Брајковићеве лирике, заправо, у маломе, интимизирају тај велики непознати свој над нама, сведоци скромчења, сиромаштва, велике усамљености, стида.

Изричитост понеких афористичних заклона, или и захтева Брајковићевих зацело казује о томе да је пред нама песничко, то ће рећи слободно и маштovito ново читање Вука. И то једнако његових тумачења народног живота као и његових писаца, речника, списка сасвим различитих.

Унеколико, ова књига је и у Брајковићеву поетику унела превратнички тон, револуцију у дуго, деценијама изграбљивану еволуцији стиха. Синкопе се, исте и неспокојне, роје као домишљања у кобним несаницима док још само понеко маријанске снегове и ону битну напомену *да свако својим путем иде и у своје вријеме*.

Једино се, бар како се изблиза види, његова снегова, такође симбол и временска координата трајања, издваја из низа оних кључних предмета који, и без нас, али ипак само нама наклоњени, воде онај злокобни разловор ствари који иде после свега. И после света.

Она, наиме, иде у категорију вечног поимања: *А свијећа шије је криштену чељадешу све...*

Миодраг Матицки уручује признање Мирјани Детелић. Аво Драгомир Брајковић

ја, историјских, друштвених и културних збивања, повезаних са судбином њихових господара.

Можда никде није било толико значајно, али и толико захтевно писати Лексикон епских градова из перспективе огромног простора који су захватали велике империје, помени градова узлазили у цео медитерански и црноморски базен, допирнући на запад до Лондона, на исток до Азова, на север до Беча, све до Петрограда, а ми представљали саје разних попришта, укрштања различитих већа, раскрсници путева, збир крајина.

Огромним трудом и знањем, кроскултуралним, интердисциплинарним разматрањима, али и посебним смислом за сакет, а јасан исказ и објективност, Мирјана Детелић је у томе успеала. И да на крају истакнемо да преглед епских ојконима не указује само на настанак епске слике простора, на идеолошка обележја епске поезије, на саму њену поетику, већ мами и на низ других видова истраживања, од лингвистичких до филозофских. Томе ће допринети и пажљиво урађени Прилози, као што је табеларни приказ атрибуције уз епске градове, или четири регионе: Географски имена, Лични имена, Имена народа и држава и Регистар појмова, који заузимају близу 200 страна.

Др Нага МИЛОШЕВИЋ-ЂОРЂЕВИЋ

Дописни члан САНУ

знаменитог тиховања које се овде такође помиње.

Њена засвојеност је очевидно углубљена у бол наше општости, али и типично неукlopљеност, у неслалажење града.

Песник који је своје најчешће тренутке оставио на угриво, но и трагично збилија завичајности, сада је повратку наменио прекид на везама, мук пролазности, журајиво наше споћицање о дане и ноћи, које је налик на увреду: *Сагашни снегови, и прије по пану, лајски*.

Сагашна су сад суморнија, а завичаји све даљи.

Са великим, или како су године промицале све подозривијим, поверењем у реч, Брајковић је байковити чадор свог лиризма засновао превасходно на изричitoшти завич

ИЗ БРОЈА У БРОЈ

53. Међународни београдски сајам Књига

У понедељак, 20. октобра 2008. године отворен је 53. Међународни сајам књига у Београду. Учествовало је више од 820 излагача из земље и света. Ову највећу манифестацију у част књиге код нас отворио је академик Драгослав Михаиловић. У име Јапана, земље која је била овогодишњи почасни гост Сајма, присутнима се обратио Нацуки Икезава, романсијер, есејиста, песник и преводилац.

На свечаности на Скупштини града Београда уручене су сајамске награде: *Геополитика* из Београда проглашена је за најбољег издавача године; *Коло Српске књижевне задруге* проглашено је за најбољу едицију, а дело Драгомира М. Ацовића *Херадика и Србија*, у издању Завода за уџбенике, проглашено је за најлепши књигу.

За издавачки подухват године награђено је фототипско издање часописа *Зениц* (1921-1926), са монографијом Видосаве Голубовић Ирене Суботић, издавача Народне библиотеке Србије, Института за књижевност и уметност из Београда и Српског културног друштва *Просвета* из Загреба. У истој категорији равноправно су награђена *Одабрана дела Љубомира Симовића* у 12 књига, у издању *Београдске књите*. У домену дечје литературе, сајамско признање посвећено је едицији *Овако се живело* Издавачког предузећа *Креативни центар* из Београда. Поменут издавач награђен је и у категорији најбоље сајамске презентације.

Седница Управног одбора

Седма (98) седница Управног одбора одржана је 17. новембра 2008. године. Видојко Јовић, доценији члан САНУ, једногласно је изабран за председника, а проф. др Вељко Борбарић за заменика председника Управног одбора.

На седници је разговарано о активностима Задужбине у остваривању ставова и закључака 21. Скупштине Вукове задужбине, и узимајући увид у конкретни задаци. Посебна пажња посвећена је организовању Трибине Вукове задужбине, унапређивању рада огранака, покретању новог програма *Култура језика*, организовању дијалектолошких истраживања на терену, припреми научног скупа *Слојеви култура Баната*, унапређивању рада Галерије Вукове задужбине. Управни одбор је донео и више конкретних одлука из своје надлежности.

После смрти академика Дејана Медаковића, Управни одбор именовао је за уреднике овог пројекта: др Миодрага Матицког, председника Вукове задужбине, и проф. др Видојка Јовића, дописног члана САНУ и председника Управног одбора Вукове задужбине.

Осма (99) седница Управног одбора одржана је 20. фебруара 2009. године. Усвојен је Финансијски извештај за период јануар-децембар 2008. године, о коме је претходно разправљао и усвојио га Надзорни одбор Скупштине Вукове задужбине. На седници је посебно разматрано остваривање Програма Вукове задужбине. Осим чланова Управног одбора, седници су присуствовали и: др Миодраг Матицки, председник Скупштине, проф. др Јован Горчић, председник Економског одбора, и Бранко Бјелобрк, члан Огранка Вукове задужбине у Грађишику и начелник општине Грађишка за културу.

Зборник „Слојеви култура Баната”

Редакција за израду Зборника *Слојеви култура Баната* одржала је састанак 22. децембра 2008. године у Свеченом сали Дома Вукове задужбине, на којем је размотрена досадашња активност и утврђена наредне задатке.

Констатовано је да од 37 тема, колико је Редакција била одредила за научни скуп, до сада је 12 аутора доставило своје радове (саопштења). То је омогућило Задужбини да овим пројектом конкурише за средства код надлежних државних органа. Секретаријат за културу града Београда узврстio је Зборнику у списак скупа, а постоје добри изгледи да се одређена средства за његову припрему и штампање обезбеде и од Министарства културе Републике Србије и Покрајинског секретаријата за културу Војводине.

На састанку је договорено да се замоле аутори, који радове још нису завршили и доставили, да то учине најкасније до 1. марта 2009. године.

Такође, одлучено је да се током маја 2009. одржи научни скуп (понуде Кикинде и Зрењанина) и да се до краја јуна 2009. припреми рукопис Зборника за штампу (у дигиталном облику), како би Вукова задужбина конкурисала при Министарству науке за средства штампање монографских дела.

Одмах по изласку из штампе, Зборник ће бити свечано представљен у Београду и другим културним средиштима Баната (Вршац, Бела Црква...).

Уручена награда „Дејан Медаковић”

Жири за доделу књижевне награде *Дејан Медаковић*, на састанку одржаном 26. децембра 2008. у Свеченом сали Дома Вукове задужбине, једногласно је одлучио да се ова тек установљена награда додељи књижевнику Моми Капору за аутобиографски спис *Источни вејаси*, прво и друго проширење издање 2008 (СКЗ, Београд).

Одлуку је донео жири у сastаву: Драшко Ређеп, председник, Јован Бирилов и Радован Поповић.

У образложењу одлуке жирија је истакнуто да Капорово дело иде у ред аутентичних сведочанстава о нашем времену и менталитету, нашим судбинама и људима. Његова реченица задовољава највише стандарде београдског промишљања и разговора.

Награда се састоји од златника са ликом једног од заточника српске националне мисли о којија је писао Дејан Медаковић (кнез Лазар, деспот Стефан Лазаревић, Вук Каракић, Никола Тесла), дипломе (рад Ласла Капитана), као и од једне монографије и факсимила (у фрагменту) самог Дејана Медаковића.

Књижевну награду *Дејан Медаковић* установила је ИК *Прометеј* за најбољи мемоарски спис на српском језику и ово признање уручен је лауреату 9. јануара 2009. у Новом Саду, на свечаности организованој поводом Dana Prometeje.

С. В.

Дарови Задужбини

Вуковој задужбини даровали су своје књиге и књиге других аутора: Драгутин Паунић из Сmederevske Palane, Недељко Богдановић из Ниша, Чеда Вишњић из Загреба (Република Хрватска), Митра Рељић из Косовске Митровице, Драшко Ређеп и Драгољуб Збиљић из Новог Сада, Јова Каракић из Београда и Ратомир Цвијетић из Јужица. Управа Вукове задужбине најтешће им захваљује.

С. В.

ЗА СЕЋАЊЕ

Илија Николић

(1922-2008)

народних песама балканских Словена
Бранислава Крстића (САНУ, 1984),
као и приређивање Зборника радова о
народној књижевности, његовог мен-
тора Војислава М. Јовановића Марам-
бога (2001).

Сем дела из народне књижевности,
И. Николић је објавио и двадесетак по-
себних издања, библиографија и архив-
ске грађе из историје, просвете и кул-
туре, нарочито родног Пирота и околи-
не, али и Земуна, чији је становник био
више деценија.

Др Илију Николићу је красило ретко
човеколубље, спремност да помогне
сваком у мукотрпном научноистражи-
вачком раду, нарочито млађим нара-
штјима. Но, како то бива са тихим и
скромним посленицима, поводом њего-
ве смрти није се огласила чак ни његова
матична установа у којој је провео
читав радни век, те је и овај напис скро-
ман начин да се јавно одужимо човеку и
трајном делу које је с собом оставио.

Др Славица ГАРОЊА

-РАДОВАНАЦ

IN MEMORIAM

Срећко Јовановић

(1930-2008)

Књиге. Бавио се и производњом школ-
ског прибора. Тада је Срећко преду-
зеће извозило у сто педесет земаља
широм света.

Осим бриге о школовању многих
малишана, помагао је болнице, мана-
стире, а нарочито братство манастира
Враћевшице. Много је постигао за
живота, а као доказ томе сведоче и за-
служена признања. Истичу се награде

Змајевих дечјих игара, Септембарска
награда Горњег Милановца, Вукова
награда.

Недавно је добио посебно признање
за допринос развоју стрипа у Србији.
Прошле године у Панчеву је изашла
Јовановићева монографија *Велики сан*
која је забележила сећања на почетак
рада *Дечјих новина*.

Живота - Жика ЛАЗИЋ

Ex libris академика Медаковића

Поклон збирка Дејана Медаковића

Вељков-Медаковић, супруга, и Павле Медаковић, син покојног академика Дејана Медаковића, поклонили су Библиотеци Матице српске део његове библиотеке, око 1.000 вишејезичних књига које су тематски везане за епоху барока. Управник Библиотеке Матице српске Миро Вуксановић потписао је уговор о поклону са дародавцима у којем, изменују осталог, стоји да ће по-
клоне публикације као целина бити стручно обрађене и да ће добити своју сигнатуру „ДМБ“, као и да ће се користити само у просторијама Библиотеке, те и да ће услуге коришћења бити бесплатне. Уговором је прецизирano и да ће по-
клон библиотека носити назив „Поклон збирка Дејана Медаковића о бароку“, као и да ће све публикације бити обележене ex libris-ом академика Медаковића. С. В.

Задужбинари
Вукове
задужбине (83)

БЕОГРАД

Љубица и Драгиша Јоковић,
велики добротвори, у спомен
20-годишњице смрти свога
поштованог стрицју Гроздомира
М. Марића из Београда.

СРЕМСКА
КАМЕНИЦА

Драго Његован, добротвор.

УЖИЦЕ

Душанка Ђелица, велики
добротвор, у спомен свом
поштованом стрицју Гроздомиру
М. Марићу из Београда,
поводом 20 година од његове
смрти.

ПАРИЗ
(ФРАНЦУСКА)

Ненад Хрисафовић, велики
добротвор, у спомен мајци
Деси и теткама Заги, Мили
и Дивни, поводом годишњице
њихових смрти.

С. В.

уз СТОГОДИШЊИЦУ СМРТИ МИЛОВАНА ГЛИШИЋА (1847–1908)

О пореклу главе шећера

**Као занимљиво љиштање
поставља се порекло
мотива „главе шећера“
у истоименој приповеци
Милована Глишића.**

**Једни аутори тврде да је
мотив позајмљен из руске
књижевности, док се
у тексту на основу
приложеног домаћих
извора и докумената
даје предност изворности
Глишићеве приповетке**

Десет година после чланска професора Лалића огласио је полемички рад Ристо Ј. Драгићевић, под насловом: *Да ли је мотив Глишићеве „Главе шећера“ позајмљен* (1996). Он не сматра да је Јеврем Грујић, са седице Државног савета, преneo обичну анегdotу, која је препричавана као истинит догађај, закључујући да је Глишић мотив о глави шећера пронашао баш у јоптом облику у животу, па му није требало ни позајмљивање ни претправљање мотива из Чулковљеве прече. И пре и после поменуте седице Савета било је бројних злоупотреба разних српских капетана, па чак и самог Књаза, што је Ј. Грујић помно бележио у својим *Записима*. Р. Драгићевић се позива на бројне архивске податке из којих се види да су кроз неколико вијека, не само турски, но и аустријски државни, политички и војни функционери, примали мит и поклоне, па су ту врло често биле баш и главе шећера, почев од 16. века па надаље. Поред осталих примера, које овде помиње, Р. Драгићевић налази да су у заоставштини патријарха Арсенија Чарнојевића нађene, између остalog, и шест глава великих шећера и 15 глава малих шећера. Није изостављен ни црногорски владик Петар Први Петровић Његош, коме је један поштовалац послао на поклон главу шећера.

Осим ова два полемичка рада нико се више није бавио овим питањем детаљније и са несумњивим аргументима. Вредно је, ипак, овом приликом, поменути да су Велибор Глигорић и Голуб Добрашиновић стали на страну извornosti Глишићевог дела. Најзад поменимо и Јован Скерлића који за *Главу шећера* налази да је *историја оној особитој посмештава и Раданова освета, и капетан Максим, који је био отац једнога највећег познатијег Јасица из онога доба, све је сушта, непрeraђена истини.*

Осим касивања Јеврема Грујића, сва друга примишљања о позајмљивању или извornosti мотива у *Глави шећера* немају основу у документима из тог времена. Игром слушаја, током мог дугогодишњег истраживања података из живота великан српских поинклија у ваљевском крају, набасао сам и на „главу шећера“, као непрeraђenu истину.

У једном кривичном предмету, војеном пред Судом окружija ваљевског, по тужби писара Среза колубарског Јеврема Ракића из Мioniце, поднетој против Јвка Тешића, такође из Мioniце, износи се да је откривљен Ивко, пред свештенима, тужиоца, *најсакредитијум којекаквим трдњама, писовао и безчестијом*. То је Ивко више пута чинио *од лептос*, од када се са својом браћом свадио око деобе имовине. У току извршења судске одлуке, на лицу места, код куће браће Тешића, Ивко је, *онако разјарен напао капетановог писара Јеврема*, говорећи му да је он у свему узрок што он по пресуди туби и да је неке главе шећерове мити узео, и све то, вели, онако продрзљивом виком викајући.

— Е то је најпако, узвикну неколико саветника.

— Најпако ће бити онима, један ће, који има власти да то предупреде, па ће истије — додаје Јеремија Станојевић, зет Проте Матеје (Записи Јеврема Грујића, 1922).

Колико је познато, у српској есејистици нема других аутентичних извора о овом и сличном примеру злоупотребе власти, који би упућивали на закључак да је Глишић из њих позајмио мотив за своју приповетку. Углавном се, уопште, говори о утицају руских писаца и руске књижевности на српске реалисте, посебно на Глишића. У недостатку других извора неки од критичара, истину уздржано, налазе да скоро истоветан мотив постоји и у руској књижевности. Тако Радован Лалић подударно у мотиву Глишићеве *Главе шећера* налази у приповеци *Скупоцена штапка* Михаила Чулкова, руског писца 18. века. Лалић иде толико далеко да категорично тврди да из садржине „Скупоцене штапке“ и „Главе шећера“, сличност између њих је толико да се... са много разлога може говорити о позајмици. И поред тога, Р. Лалић налази да Глишић није механички преneo мотив из штапе у своје, из руске средине у срpsку, већ та је брижљivo пресагио на срpsko пле. Ти меhanički елементи, ако их тако назовемо, односе се на место догађаја: код Чулкова радија се одвија у граду, жртве руских бирократа били су трговци, док од Глишићевог капетана страдају сељаци. Техничка промена је и у томе што је Глишић штапку заменио главом шећера. Лалић тврди даље да је Глишић *од једног шаљиво-сатиричног мотива направио озбиљну реализтичку приповетку*, која у себи има и хумор, али се по свом основном тону, претежно озбиљном и јејском, битно разликује од Чулкова приповетке... без обзира на то што обе у себи садрже одређену социјалну тенденцију.

Ова представка, или тужба, послата је Суду окружija ваљевског, пред којим су слушана оба актера овог случаја, као и предложени сведоци. У изјави пред судом Јеврем представио је више реги за прошлое две године резилио да говорећи да њему љуб-

ги врише, да му се носе главе шећера и да му земљу отима, а да срески начелник ништа учиниши није хоћео. У једној прилици Ивко је, пред капетаном, ударио капом о земљу и рекао: *Притиснућу ја Јеврема онде тига тубица дркће...* Јеврем даље оптужује Ивка да је, пред тим наведеним сведоцима, говорио како је Јеврем шиљао ноћи слуѓе да краду ћурке и овима се ћуркама ранио.

Слушањем предложених сведока Суд окружija ваљевског је донео пресуду у претпостављену Јвка Тешића из Мioniце бр. д 2836 С З. 556, од 19. јула 1849. године, којом је решено да се Јвко Тешић *са свадбесети и пети батаина у селу своме, казни, и да плати 1. Ракићу за прашкове 136 трошича чаршијских* (Историјски архив Ваљево, Фонд Окружног суда, Ф. XI, бр. 859/1849).

У току поступка нико од испитаних сведока није позван да сведочи о глави шећера, иако би то било, по својој тежини, наводно учињено од званичника и чиновника правитељственог, представљало већу друштвену опасност од наведених увреда. Такво дело би дошло под удар закона о злоупотреби службеног положаја, као дело мита и корупције, у држави Србији, која је *проглашена добош*, како је нешто касније, у предлогу *Подвале*, изрећи Милован Глишић.

Ова околност је, свакако, била у складу са угледом који је породица Ракића уживала у Ваљевској нахији Првог и Другог српског устанка и касније. Отац писара Јеврема Ракић био је Рака Тешић, кнез колубарски и први попечитељ просвете у Канцеларији књаза Милоша, његов одани присталица. И син му Никола Ракић био је кнез колубарски у чину мајора, коју каријеру је неславно завршио учешћем у тзв. Катанском буну 1844. године. И други син кнеза Раке Тешића Велимир био је срески писар код брата Николе.

Ова оконости је, свакако, била у складу са угледом који је породица Ракића уживала у Ваљевској нахији Првог и Другог српског устанка и касније. Отац писара Јеврема Ракић био је Рака Тешић, кнез колубарски и први попечитељ просвете у Канцеларији књаза Милоша, његов одани присталица. И син му Никола Ракић био је кнез колубарски у чину мајора, коју каријеру је неславно завршио учешћем у тзв. Катанском буну 1844. године. И други син кнеза Раке Тешића Велимир био је срески писар код брата Николе.

Ова оконости је, свакако, била у складу са угледом који је породица Ракића уживала у Ваљевској нахији Првог и Другог српског устанка и касније. Отац писара Јеврема Ракић био је Рака Тешић, кнез колубарски и први попечитељ просвете у Канцеларији књаза Милоша, његов одани присталица. И син му Никола Ракић био је кнез колубарски у чину мајора, коју каријеру је неславно завршио учешћем у тзв. Катанском буну 1844. године. И други син кнеза Раке Тешића Велимир био је срески писар код брата Николе.

Детаљи нам, дакле, у овој „глави шећера“ нису доступни. Казна изречена Ивку Тешићу је била драконска и не одговара тежини учињеног дела увреде. Биће да је висини казне допринела и клевета о глави шећера, вишне прећутно и ради реда и мира него истине која је с разлогом прећутана.

Ако се догађај уистину догодио, а чињенице су неумољиве, ово питање би ваљало посматрати порећењем два истинита извора — казивања саветника Гаврила Јеремића на седици Државног савета од децембра 1855. и списка ваљевског Историјског архива, и слушаја, у канцеларији српског начелника, коју је Ивко осуђен да плати у 23 трошика, како се истиче и представац Јевремовој Начелству окружija ваљевског од 13. октобра 1849. године, *наречеши Ивко онако разјарен мене најадне, говорећи ми да сам ја свему узрок што он по пресуди туби, и да сам неке главе шећерове мити узео, и све то, како је онако разјарен напао капетановог писара Јеврема*, говорећи му да је он у свему

уздобе имовине. У току извршења судске одлуке, на лицу места, код куће браће Тешића, Ивко је, *онако разјарен напао капетановог писара Јеврема*, говорећи му да је он у свему уздобе имовине. У току извршења судске одлуке, на лицу места, код куће браће Тешића, Ивко је, *онако разјарен напао капетановог писара Јеврема*, говорећи му да је он у свему

ЧЕТРДЕСЕТ ГОДИНА ОД ПОКРЕТАЊА
ЧАСОПИСА „РАСКОВНИК“

Да се раскују брave и заклопи

У јесен 1968. године објављен је први број „Расковника“, часописа за књижевност и културу на селу, како је то онда било истакнуто уз наслов

Овај наш *Расковник*, вођен вуковским духом, треба да буде пријатељски пружена рука свима, засад још усамљеничким, уметничким и културним напорима на селу, као и оним другим — окретнутим ка селу. Да окупи и охрабри тамо све лепо и творачко, да однемиши оно што несмело или пријудно ћути, да својом расковном снагом допре и до закључног и закопчаног — тако је пре четрдесет година најављен мисионарски пут једне нове књижевне публикације какву додат нико имали, а за каквом се у то време осећала знатна потреба. А почело је тако што су се људи на Основачкој скupштини дружине песника са села „Сунцокрет“ — 7. марта 1968. у Горњем Милановцу — договорили да покрену књижевно гласило које би с једне стране показивало шта се и како се пише у усамљеничким сеоским одјама, а с друге стране приказивало шта се и колико се чини да култура у сеоским насељима добија колико-толико пристојају садржаји савременог лица и облика.

Одмах по милановачкој скupштини група учесника — Драгиша Витошевић, Владета Кошутић, Милена Јововић, Добриса Ерић, Милојко Ђоковић, Радоје Кавеџић и Бранко Јовановић — записала је у радну свеску све што је требало записати да би публикација кренула у свет: и назив, и рубrike, и састав Уредничког савета, и имена уредника, и списак могућих сарадника за први број, и време излaska првог броја, и напомену, битну, да ће списак излазити четири пута годишње, са ознакама: јесен, зима, пролеће, лето. Тај дан у ресторану београдске „Мадре“, 19. мај 1968. узима се као рођендан *Расковника*, предлог у руке двојице уреднице — Драгише Витошевића и Добриса Ерића.

Дружина песника са села „Сунцокрет“ и уредништво *Расковника* обавестили су читаоце и пријатеље да је „на свом првом кораку *Расковник* напишао на разумевање и помоћ Фонду за унапређивање културних делатности СР Србије у Београду, што је и помогујило појаву часописа“.

Занимљиво је данас, после пуних четрдесет година, погледати шта се све налази у првом броју, чиме се уредништво представило своме будућем читатељству и шта је понудило тиражом од 3.000 примерака и ценој од два динара по примерку.

Уводни део, „Пропланци и обзорза“, испуњавају стихови Милена Јововић, Србољуба Митића, Вукосаве Андрић, Пауна Петронијевића, Милутине Бељаковића, Славољуба Поповића, Драгољуба Јевремовића, Боре Наумовића, Боре Симића, Слободана Станковића, Милутине Мијаиловића и Петра Бељаковића. Пoesија ових песника већ је била заступљена у претходним зборницима — *Орфеј међу шљивама*, *Повеља љубави за земљу* и *Цвећник српских сељака песника*.

Ово име у првом броју је Драгомир Ч. Маричић, гост узвикник Стеван Раичковић, седам песама за децу потписује Момчило Тешић, прију Добриса Ерић, Костадин С. Лукић („Рођен 1899. Ово му је први објављени рад. Носилац Албанске споменице и Споменице 1941“) пише запис о чесмама, а Бранко Мильковић песмом „Расковник“ по мајда же се протумачи и разуме назив часописа.

Даље професор Раšко Димитријевић одговара на питање „Шта су вам рекла сељаци песници и шта бисте ви поручили њима“, Владета Р. Кошутић пише о песничким звучима што су одјекнули са ораница, пашњака, шљивика и брада Србије, Иван Табаковић о првим песничким покушајима рано преминулог Пауна Петронијевића. Драгиша Витошевић пита „шта је то с нашим језиком“, а Милош Немањић скреће пажњу на могућности које пружају књижнице при сеоским домовима културе. Тако до краја, све до писма уредништву са насловом „Зашто се стидимо села?“ које пише Миливоје Павловић, т

ОДРЖАНА 21. СКУПШТИНА ВУКОВЕ ЗАДУЖБИНЕ

Меморијална и изборна седница

Током Двадесети прве скупштине Вукове задужбине, одржане 7. новембра 2008. године у Сали Општине Стари Трг, с почетком у 10 часова, беседили су др Драшко Ребељ, академик Чедомир Попов, избрани председник и постпредседник Скупштине, усвојени извештаји и додељена признања заслужним задужбинарима

Скупштини је присуствовало више од две стотине задужбинара и утемељивача Вукове задужбине, великих добротвора и добротвора, представника огранака, поверилика, чланова одбора и радних тела Задужбине, гостију, представника привредних организација, установа и медија у Србији. Седница је присуствовала и родбина академика Дејана Медаковића. Присутие је срдично поздравила управница Слађана Млађен.

С почетка, минутом чувања одате је пошта преминулим задужбинарима између две седнице: академику Дејану Медаковићу, др Голубу Добрашиновићу, професору Иванки Лукић-Типсићевићу, Миленку Заблаћанској, Моми Димићу, Душанку Манић, Мирјани Динић Браниславу Обремском (сви из Београда); Вукашину Раонићу из Његовуће, Црна Гора; Борису Анцићу, Влади Суботићу и Јови Борковићу (сви из Грађашке, Република Српска).

Скупштина се обратио Браниславу Белићу, председник Скупштине града Београда и пожелео успешан рад. Истакао је да ће Вукова задужбина, као и до сада, имати помоћ и подршку Београда у остваривању својих програмских циљева и задатака.

Скупштина је, потом, избрала радно председништво, у саставу: академик Чедомир Попов, председник Матице српске; др Миодраг Матицки, председник Управног одбора Задужбине; Нада Милошевић-Борјевић, дописни члан САНУ и члан Управног одбора; Видојко Јовић, дописни члан САНУ и потпредседник Управног одбора, и Слађана Млађен, управница Задужбине.

Будући да је 21. седница Скупштине одржана после смрти академика Дејана Медаковића, дугогодишњег председника Вукове задужбине (од 1991. до 2008.), на почетку седнице др Драшко Ребељ изговорио је веома надахнуто

Слово о лику и делу академика Дејана Медаковића. Академик Чедомир Попов је беседио о теми *Вук Караџић о културном простору српског народа*.

Скупштина је, затим, усвојила предложени дневни ред: 1. Избор председника и потпредседника Скупштине; 2. Избор једног члана Управног одбора и једног члана Одбора за награду у уметности; 3. Усвајање записника са 20. седнице Скупштине; 4. Др Миодраг Матицки: *Осврт на Извештај за прошлу годину и о перспективи Вукове задужбине*; 5. Извештај о раду (новембар 2007–октобар 2008); 6. Програм рада (новембар 2008–октобар 2009); 7. Мр Љубомир Милутиновић: *Извештај Надзорног одбора*; 8. Дискусија; 9. Уручивање захвалница велиkim добротворима и добротворима Вукове задужбине; 10. Представљање дигиталног издања Вуковог *Српског речника*.

У вези с првом и другом тачком дневног реда, Скупштина је једногласно изабрала др Миодрага Матицког за председника Скупштине, проф. др Љубинку Раденковић за заменика председника Скупштине, др Божику Сувајића за члана Управног одбора и Раду Ђуричић, драмску уметницу из Београда, за члана Одбора за доделу награде у уметности.

Скупштина је, затим, једногласно усвојила записник са Двадесете скупштине Вукове задужбине. Потом је др Миодраг Матицки дао осврт на извештај за протекли период и говорио о перспективама и раду Вукове задужбине у наредном периоду.

Даље је вођена јединствена расправа о документима: Извештај о раду Вукове задужбине за период новембар 2007–октобар 2008. године, Предлог програма рада за период новембар 2008–октобар 2009. године и Извештај Надзорног одбора.

У дискусији су учествовали: Зоран Хамовић, издавач (говорио је о бризи

Радно председништво 21. Скупштине Вукове задужбине

Призор са 21. Скупштине Вукове задужбине

СЛОВО О АКАДЕМИКУ ДЕЈАНУ МЕДАКОВИЋУ (1922–2008) – СА 21. СКУПШТИНЕ ВУКОВЕ ЗАДУЖБИНЕ

Последњи барокни Србин

Медаковићи, из оне наше раскошне, лидерске генеалогије, увек су у круцијалним тренуцима српске историје били на правим местима. Битно негирајући олаку процену како код нас нису важећа или бар виђена ни три, а камоли четири нараштаја интелектуалаца, у високој ватри свете и светле виталности. Дејан Медаковић је, у таквој расвети, био по мало сличан Каношу Мацедоновићу: рано је стигао у несвет, међу друге. И о томе јављао поуздано и драматично.

У бити имао је, и ту налију на Милана Конјовића, фараонски синдром. Међутим, укупност његовог стваралачког времене подарена је и бројним сарадњицима, ученицима, поштоваоцима, онима које је подстицао.

Дејан Медаковић је кандид био по-

следњи наш научник највише разине, с изузетним смислом за синтетичан суд, који се још одважи да се одушевљава. Само је он још успевao да нас увери зашто баш преферира неки случај, портал, рукопис. Међу фрушкогорским мањицима, поред по много чему средњињег Крушедола, највише је марио Фенек. Свакако и због снажне, ненадокна-диве логистичке подршке Карађорђевом устанку: његов омиљени српски север одједном је био с обе стране реке.

Сматрао је којним и 1914, али и 1941. После обе те трагичне сезоне смрти и ратовања, опасно је поремећена равнотежа. Касније, по Дејану, никад није успостављена. Онај разлупани Клајстов крчаг никад више није састављен. Онај жагор града који се у његовим списима непрестано јавља, увек је предратни, бивши, између двеју бежанија.

Чудан сват: марио је властите успомене, љубоморно, а допустио је својој проницљивости да улази у туђе снове. Ерудитан, духовит, неочекиван.

Нису миленијумске куле (једна од њих је она Сибиљанин Јанка у Земуну) за сва времена маркирале угарски суверенитет. Али је, трајније и разложније од њих, а на материји језика, тако прозној. Медаковић срочио, пре свега својим опсервацијама, монографијама, брижношћу за Хиландар, Трст, Загреб, Беч, Сент Андреју, Темишвар, Нови Сад и Сремске Карловце, веродостојан одговор на постављену питања Милана Ђурчића и Милоша Црњанског о томе да ли српски национи позијаје своје границе.

Можемо баш овде, у задужбинском сабору Вука до кога је толико држao, да саопштимо да је био остварен.

Зна се и да је, у хијатусу после Јакова Игњатовића, најчитанији наш грађански аутор био Дејан Медаковић. И да је управо *Ефемерис*, као непотрошна сага, утицајно допринео да се много шта дозна и препозна о нашим приликама и неприликама, слому, безизлазу. То петокњижје је доказало раскошно трајање српске грађанске класе усред тад ко- смополитског Загреба, у коме су својевремено столовали и писали и Змај, и Вељко. Показало се и овде да је Дејаново памћење које се свија око породичне лозе, феноменално и пркосно: наша несигурна епоха не воли континуитет.

Увек је, као стари француски краљеви, заснивао двор разговора и нове посвећености идеалима. Једнако у Гроцкој, „Москви“ или Задужбини. Увек је, као стари француски краљеви, заснивао двор разговора и нове посвећености идеалима. Једнако у Гроцкој, „Москви“ или Задужбини.

Бројне капиталне послове у истинитом, новом ситуирању зграде наше

уметности и културе обавио је овај со- листа, жвијадни професор, са жаром и неприкосновеном лакоћом. Његова атрибуција српске уметности 18. и 19. века једино је мерљива с устројством наше модерне и Ушћа, у конгенијалном захвату Миодрага Б. Протића.

Полиглота и полиграф, песник кад и приповедач, есејиста кад и историчар уметности, мемоариста кад и беседник, Дејан Медаковић је тегобно стигао до ранга ходочасничког лиричара, иако је *Мотиве* објавио још 1946. Ствар сурости нашег још примитивног и поједностављеног укуса: овде ни Умберто Еко не би боље прошао са својим *Именом руже*. Чудо невиђено, учен професор, а прича причу и пева песму!

Мрагично је, међутим, било његово настојање да буде општеприхваћен у нијансама свог култивисаног, пречанског интелектуализма. Работа, свакако, сизифовски узалудна.

Непријатељ је, међутим, стицао хитро, преосетљив и пркосан, у исти мах и љубазан и прек. И управо стога што је био, онако сумњивач и подозрив, до пароксизма истинобубњив, умро је за-право веома усамљен, у јулу који није месец за сахране оних што означавају епоху. Београд је тад празан, а канули-ле онакве какве је у писмима спомињао још Павле Шафарик. А заправо, онако усамљен на крају пута, био је дубоко определен за саборно одлучивање, за мноштво, за једничку акцију. Проблем великог маштара.

На трагу иницијатора треће, богато сазнајне визитације фрушкогорских манастира, митрополита Павла Нена-

довића, постао је и сам неприкосновени визитатор драгоцености и традиција српског Атоса. Његово снажно осећање било је у вези са случајем грофа Ђорђа Бранковића, по њему централне личности српског барокног доба, али истовремено и аутор јединственог мемоарског списка који је показао како су Срби у срце Европе стigli са својим заносима и ћivotima, законима и митовима, као и дубоком вером у светосавље.

Није необично него веома логично да је управо он, председавајући Скупштине Задужбине од 1991. до 2008., од установе на самом почетку релативно скромног споменарског значаја и захвата, створио респектабилну институцију која је, у нас и у расејању, за очување српске националне самосвојности учинила више него сијасет наших листопадних министарских ресора. И ту је, наиме, опет био на трагу свог предаје доктора Данила Медаковића који је свој лист штампао, први с аутошким правописом. Данас је *Даница*, са Миодрагом Матицким и Надом Милошевић-Борјевић на челу, наш најбољи, најактуелнији и најтиражнији часопис. Популаризам није грешан. И Вук је тако чуо.

Калима је својевремено за Пулу говорио да је град изгнаника. Света гора фрушкогорска, по Дејановом науку, као накнадни, рајски збег, била је и остало пријешиће толиких изгнаника и путника намерника.

Дејановим књигама промичу барокни сликарji, слепи песници, грађатељи, српски јеарси и хрватски банови, монаси и визитатори, професори и ћаци, ходочасници и реформатори, писари и владари, отпадници и непријатељи. С правом примећује Медаковић: сметала

за српски језик, културу говора и писану реч); Љубинко Раденковић (о Трибини Вукове задужбине); Вељко Борбарић (о теренским дијалектолошким истраживањима); Слободан Ж. Марковић (о потреби одржавања редовних контаката са оснивачима Вукове задужбине); Бранислав Петровићевић, Гроздана Комадинић и Ана Југубић (о раду огранака Вукове задужбине), Добрило Ненадић (предложио да се објави књига *Дејању Медаковићу – Вукова задужбина*) и проф. Зоран Јовчић, испред Српског светског конгреса дијаспоре. Говорници су позитивно оценили досадашњи рад Задужбине и подржали предложене програме рада за наредни период.

Након дискусије, Скупштина је једногласно усвојила документа: Извештај о раду Вукове задужбине за период новембар 2007-октобар 2008. године, Програм рада Задужбине за период новембар 2008-октобар 2009. године и Извештај Надзорног одбора.

После усвојених извештаја, истакнутим задужбинарима, доброворима и великим доброворима уручена су признања захвалнице *Велики добровори* уручене су: Ратомиру Цвијетићу, Севојоно Крстићу Шпијуновићу и Душанки Ђелици из Ужица; Јубици и Драгиши Јоковићу, Милици Ђорђевић-Месаровић и Владимиру Р. Бањањцу (из Београда); др Душану Пајићу (Рајић, Швајцарска) и Ненаду Хрисаfovићу (Париз). Захвалнице *Добровори* уручене су: Станку Кораб и Урошу Атанацковићу из Београда. *Захвалница за изузетан допринос у остваривању пројекта циљева и задатака Вукове задужбине и побуџивању* додељене су: Градској општини Стари град, Зорану Алимпићу, Миловану Витезовићу, Јовији Карапићу (сви из Београда), Зорану Колунџији (Нови Сад) и Сашији Миленићу (Крагујевац).

Мр Милорад Симић, оснивач и власник агенције *Србософ*, представио је дигитално издање Вуковог *Српског речника* (четврто државно издање), које је Вукова задужбина, као суздавач са агенцијом *Србософ*, понудила за откуп ресорним министарствима Републике Србије, Министарству просвјете и културе Републике Српске и Министарству просвјете и науке Црне Горе.

На крају седнице Слађана Млађен је захвалила Општини Стари град на уступању општинске Свечане сале.

Славко ВЕЈИНОВИЋ

ГОВОР МИОДРАГА МАТИЦКОГ НА 21. СЕДНИЦИ СКУПШТИНЕ ВУКОВЕ ЗАДУЖБИНЕ

Дугорочно за младе, српски језик и писмо

Поштовани задужбинари,
грађи гости,

За нама су две деценије рада Вукове задужбине, већим делом у годинама које нису биле наклоњене за таква културолошка прегледаштва. Ипак, окренута читавом културном простору, пре свега Србима без обзира да ли живе у матици, заграницу или дијаспори, уз помоћ својих четрдесет огранака у земљи и свету чије се коло из године у годину шири, добро осмишљеним програмом који се артикулише у гласилима Вукове задужбине, пре свега листу *Задужбина* и заставнику-календару *Даница* који излази већ шеснаест година, и који, захваљујући сталном увећавању броја претплатника, стиже у руке читалаца широм света, у све школске, месне и градске библиотеке – можемо рећи да је Вукова задужбина оправдала своје оснивање и постојање, да је нашла своје место у српском културном простору.

Y разложној журби да се укључимо у свеукупне европске токове, да изменимо у нас постојећи, добром делом девијантан и анахрон систем вредности, многи су спремни да већ одprobним и ефикасним револуционарним методама радикално раскину с традицијом. Као упориште потежу флекскулу „потрошene вредности“, те и те институције одиграле су своју улогу и сада треба, како рече један од претходних министара културе, затворити сва врата за собом како бисмо без по муке искорачили у боље сутра. А суштина је у томе да нешто што је имало праву вредност, што је одиста било део онога што с поносом називамо баштинга, има све шансе да се трансформише у новим временима изнађе аутентичан, нови правац, да и та како омогућује надограђивање и раст духовности и културе спиралном завојницима која је, ипак, најсигурији пут развоја.

То важи и када је реч о Вуковом делу. Округли сто који је одржан у Вуковој задужбини 13. септембра у време овогодишњег Вуковог сабора показао је колико су вредне Вукове трајне поруке и колико могу бити плодотворне и ослонац временима која долазе, као што су биле и током протекла „два века Вука“.

Задужбинарство је једна од највреднијих категорија које одређују битије спрског народа. Поздрављајући рад на

Закону о задужбинама, прилика је да подсетимо да ваљани и дугорочни заекони треба да буду, у принципу, за нешто, а не против нечега. И, такође, као одговор на мериторно изречено мишљење да задужбине настају и постоје са циљем да помогну држави, а не да држава помаже њихове програме, треба истаћи да смо још далеко од функционисања институције фондација по западном моделу, а да задужбине, данас и овде, могу имати за нас сувислије, ефикасније и плодотворније програме од неких тзв. невладиних организација које се ипак финансирају заједничким новцем.

Остаје нам да у наредном периоду добро промислимо о даљем раду Вукове задужбине, држећи се, и даље, опробаног и примереног начина остваривања програма – „корак по корак“, како је истаћао наш председник академик Дејан Медаковић. Да програм ширимо тек после дужег разматрања, али када нешто прихватимо као задатак, да се трудимо да се то и оствари и да траје и буде делатно на дужи рок. Такав је случај са покретањем *Данице за младе* која се управо штампа као додатак шееснаестог годишња *Данице за 2009. годину* и која ће се, убудуће, штампати као посебан школски забавник.

Пред нама је, сада, утврђивање и осмишљавање дугорочнијег програма Вукове задужбине, пре свега оног дела наше делатности који се тиче језика и писма, поготову што, на неки начин, Вуков рат за спрски језик и правопис и даље траје и шири се. Истовремено, свесни смо да ће једнога дана Европа од свих ових језика на нашем простору прихватити само један, онај који буде најдоступнији, па је већ време да се код нас информатичко питање језика, па и писма, постави као државно питање.

Када је реч о писму, предстоји нам мукотрпна борба за равноправни статус Ћирилице у Србији, да Ћирилица не буде и даље потискана, да стекне, најзад, и у пракси статус званичног писма. На конкурсу за награде Вукове задужбине за науку и уметност већина предлога начињена је латиничним писмом, а издавачи књига за децу, који су нам послали препоруке за најбоља своја издања која ћемо објавити у *Данице за младе*, шаљу нам дописе латиничким писмом иако дела штампају Ћирилицом.

Свесни смо да су са малим ефектима облици ангажовања који подразумевају

ватрене говоре, потписивање петиција на свакојаким скуповима, лепљење плаќата. Да је, можда, прави пут окретање младима, у том смислу истакао бих вишегодишњу активност Огранка Вукове задужбине из Баваништа. Ученици више десетина школа из земље и дијаспоре шаљу већ седам година заредом на конкурс своје саставе о Ћирилици и основним вредностима наше духовности, исписују красонице, везу Ћирилска слова и поруке овим писмом исписане, попут оне Александре Павловић, ученице четвртог разреда из Јајинаца, којом ћемо украсити нашу *Даницу* за 2009. годину и која гласи: *Ко доброту сеје, љубав жије*. На осмишљен начин подржавамо жељу деце из света која гостују на разним дечјим фестивалима да понесу Ћирил своје име исписано Ћирилицом. Најзад, Вукова задужбина мора учинити много више да се изнаву средстава за остваривање програма Одбора Вукове задужбине за израду ликове Ћириличког писма (књижног, букварског /писаног и штампаног/, техничког и калиграфског).

Cрпски језик је нападнут крајем 20. века и доживео је силне удараце са далекосежним последицама. Егзодуси, присилне сеобе, учинили су постојеће дијалектолошке карте спрског језика превазиђеним. Настале су оазе избеглица које мењају језик како би се прилагодили новој средини, људи на различим просторима, на Косову на пример, мењају језик не би ли се језичком мимикријом заштитили, милиони Срба у свету били су крајем 20. века принуђени да мењају језик прихватујући разне варијанте само да би прикрили своје порекло. Сведоци смо кварте језика и настајања накарданог новоговора у обраћањима политичара јавности, на Скупштини као трибини који се народу из дана у дан намеће преко телевизије можемо пратити карикатурално беседништво. У издавачким кубама отпуштају се лектори или се лекторски посао обавља трајаво, уместо да се уведу лиценце за тако важан посао када је језик упитану и обавезни семинари за лекторе. Зато нам тако изгледа језик у штампи, у књигама чак и најеминентнијих издавача, у уџбеницима који су званично прихваћени, у којима језик одбивајући ученике од градива.

Време је да се већина програмских активности Вукове задужбине које се

тичу језика обједине у јединствен и дугорочни пројекат *Култура језика*. Већ после ове Скупштине основали бисмо Одбор за стапно праћење и бригу о култури језика, изговорене и написане речи. На окружним столовима које Вукова задужбина одржава у дане Вуковог сабора, језик је у више наврата био централна тема: *Српски језик данас, Српски језик и речници*. На следећем окружном столу у дане Вуковог сабора биће: *Култура језика*. Овом пројекту била је подређена наша ангажовања када је реч о републичким такмичењима, као што су она у дане Ђаљаког Вуковог сабора, такмичења младих рецитатора и беседника чији су покровитељ, посебно конкурси за младе које расписују наши огранци са циљем унапређивања познавања спрског језика и културе језика (огранци из Лознице, Чачка, Ниша, Баваништа, Градишке, Жабљака).

Tројекат *Култура језика* помогао би Вуковој задужбини да бар делом следи програмска усмерења Гетеовог института или Бритиш кансила који се старају о неговању и ширењу немачког и енглеског језика у свету. Циљ Вукове задужбине био би далеко скромнији, али ништа мање вредан: неговање културе спрског језика и ширење овог настојања у матици, дијаспори и заграницију држава Србије.

И у оквиру овог пројекта у првом плану били би млади. Управо ту видимо посебну мисију школског забавника *Даница за младе*. Најбоља дела намењена деци и она која су деца начинила била би објављивана заједно са ваљаним предводима на немачки и енглески, за почетак.

Прилог овог школског забавника били би снимци бирачких беседа, од Немање и Светога Саве до беседа Јубомира Симовића, које би читали најбољи глумци. Све бисмо учинили да млади одрастају на прави начин уз књигу, да се на лепом спрском језику шире коло читалаца.

У наредном периоду учинићемо све да брига о језику и писму постане саставни део приоритета дугорочне стратегије Србије и у области културе и у области науке.

Говорено на годишњој Скупштини Вукове задужбине, у Београду, 7. 11. 2008.

Др Миодраг МАТИЦКИ

Промоција „Данице“ за 2009. у Коларчевој задужбини

ПРЕДСТАВЉЕНА ДАНИЦА ЗА 2009. ПОСВЕЋЕНА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ

Светосавска беседа Вукове задужбине

У Малој сали Коларчеве задужбине у Београду 26. јануара текуће године свечано је представљено шеснаесто годишње *Данице* Вукове задужбине за 2009. Најављено и наредно издање *Данице* која ће бити посвећена Србима у свету и почеће симболичан назив – *Српски Беч*.

Jа скупу под називом *Светосавска беседа Вукове задужбине*, беседио је др Миодраг Матицки, председник Скупштине Задужбине и главни и одговорни уредник овог угледног алманаха. У надахнутој речи истакао је да „пре шеснаест година, уочи велиог спрског светосавског празника, приликом представљања првог годишња *Данице* Вукове задужбине, нисмо могли ни да наслу-

тимо да ће ова национална читанка и сабориште наше духовности излазити готово две деценије, стално ширећи круг читалаца и, што је још важније, круг од неколико стотина аутора спремних да у њој негују и осветљавају оно највредније што чини нашу баштину и утемељују нашу духовност. Нисмо могли ни да претпоставимо какву ће моћ имати ова књига и шта ће она значити читаоцима у матици и дијаспори у тешким годинама кроз које је пролазио спрски народ. Поготово, нисмо ни наслутили у којој је мери *Даница* својеврсна колективна светосавска беседа која се не изговара само једном, већ се ишчитаја током читаве године, и надамо се и дуже, и да ће остати као трајно, веома значајно и незаобилазно сведочanstvo на ома.

За све то треба захвалити не само ауторима и објављеним пријозима, већ и начину на који су писани и темами који су нас у појединим годиштима посебно занимале – било да су у питању средишта спрске духовности и културе (Хиландар, Сремски Карловци, Београд), простори на којима Срби живе (Херцеговина, Банат, Косово и Метохија) или, пак, значајнији датуми наше историје (Први спрски устанак, 1847. као година узлета спрског народа). Разуме се, посебно на заслугу за успех *Данице* припада и пренумерантима, како у матици тако и у свету – од Аустралије до Америке. „У *Даничином* животу и све већем читалачком колу“, истакао је председник Задужбине, „данас су све бројнији и други читаоци у породици претпилатника, као што су, на пример, школске библиотеке у којима *Д*

СТО ГОДИНА ПОСЛЕ

Радоје Домановић – наш савременик

„Ко о чему, Домановић
о нашим пренутним
шешкоћама.“

(А. Балак)

Dадоје Домановић (1873–1908) представља најцеловитије оваплоћење сатире као књижевног рода у српској књижевности. Његово стваралаштво пада у последње године 19. и прве године 20. века, јер је главна дела написана између 1898. и 1903. године, дајући иначе богатој традицији српске сатире нов тип сатиричног говора, како је приметио већ његови први критичар савременик – Богдан Поповић. Домановић је неговао посебну врсту „алегоричних и фантастичних сатиричних прича“. Варкајући се с цензуром, отишао је у сан, фантастику и алегорију, иронију и апсурд – постигавши у тим формама веома висок уметнички дomet.

Иако је живео само 35 година, овековечио се са својих седам осам сатиричних прича. Нема код нас, чини се, не само у његовом ужем завичају, писменог човека који није чуо за његовог *Вођу*, *Дану*, *Страдају*, *Гласам за слеће*, *Краљевић Марко то други пут међу Србима*, *Укидање спасти*, *Мртво море...* Ове би сатире чиниле част и већим и развијенијим књижевностима, са богатијим традицијама него што је наша. Могло би се саговорићу рећи да протоком времена Домановић као сатиричар постаје већи и универзалнији него што је био у свом времену. Велики писци као велика здања или високо древеће, боље се виде кад се мало одмакнемо од њих. То што сково ново доба осећа Домановић као свога писца, савременика, несумњив је знак да је успео да у тим приповеткама о човеку и друштву, не само свога времена, фиксира својом маштом и својим духом неке суштинске истине о природи људског. Успело му је често оно што је А. Поп говорио за правог сатиричара, да „убије глупост у лету“.

Домановић је више пута отпуштан из професорске службе због политичких разлога, те

је живео у Београду као професионални писац, више гладан него сит, али није прихватио понуђени положај власти да би уђућа.

Иако није поседовао неко шире књижевно образовање (од сатиричара читао је углавном Гогола и дивио му се), у књижевном раду помогли су му особите даровитост, висок морал и грађанска храброст. Многи су испољавали храброст накнадно према прошлим временима, то јест прошлим властодржцима и тиранима, док су савременицима често превиђали мане, гледали на њих кроз прсте (и зато су неки сатиричари нашли аутоиронични разлог: „Боље гледати кроз прсте него кроз решетке“). Према Метју Хогарту, тиранija и пропинкланост највећи су непријатељи сатире!

Домановић је неговао друштвену и политичку сатиру, а то ће рећи да је подједнако детронизирао представнике власти и бирократије, као и грађанске књижевне свести и људског достојанства. А то је некако и ишло заједно. Наиме, са ауторитарном влашћу иде и догматски дух у друштву и подаништво, једно друго потхрањују и омогућују.

Осим поменутих најпознатијих сатира, Домановић је писао и такозване сатиричне есеје или студије – како их је звао. Као и раније Бранко на *Путу* или Ј. Ненадовић, служио се и поређењем људи са животињама, искористивши духовито и Дарвиново учење: „У књижевности као год у животињском царству владају исти закони очајне борбе у којој одређене феле односе превагу над другима“. Ту је више од пре пола века антиципирао Орвела (*Животињска фарма*), као што је предсказао и кафијански апсурд и отуђење.

Dомановић своје сатире заснива или на анегdoti у којој све што се забива остаје у границама могућег (*Гласам за слеће* и др.) или прибегава фантастици и гротески (*Марко Краљевић то други пут међу Србима*, *Размишљање једног обичног српског вола*) или пак иде према жанру алегоријско-сатиричне приче: *Дан*, *Укидање спасти*, *Вођа*, *Страдају*. У тим алегоријско-сатиричним причама постигао је и највишу меру сублимације и универзалности. Значајно је, међутим, да Домановић не иде на неке неодређене, апстрактне критике. Његова сатира веома је саобразена оновременим политич-

ким околностима, тренутку времена, садржајући уједно универзалне уметничке и моралне вредности: етика – карактери – типови – улоге. Развијајући особену реторику сатиричних ефеката, као што су: инсинуација и алузија, инвектива, иронија, хипербола, Домановић је своје сатире градио и на „изврнутој логици, на систему који успоставља и усталчује наопак и апсурдан – стран нормалном људском разуму поредак вредности, по којем се као врхунске вредности једног времена представљају: поквареност, полtronство, глупост, кукавичлук, подлост, непоштешење и неправда... У томе се састоји и једна од битних компоненти актуелности Домановићеве сатире – јер то дозвољава сваком времену да га осећа као свог савременика. Глупост није привилегија само једног времена или појртка, она је универзална.

Sатирична визија стварности код Домановића уоквирена је обично причом о имагинарном путовању или пак о сну. Тиме је Домановић сасвим у савежђу европске сатиричне традиције. Писац, односно његов двојник, наратор, путује по свету и, у сну или на јави, стиче у некакву непознату земљу, дружију од свих које је до тада упознао и видео. Све што се у тој земљи догађа, дружије је од нормалног и логичног, природног. Јуди у њој бивају одликовани због ствари за које би требало да иду у затвор. Учени људи крију дипломе да не би изгубили службу због њих! Министри се интересују за све осим оно што им је у ресору. Просвета је у буџету сврстана у непредвиђене издатке. Народне посланике поставља министар полиције, а они као ђачићи уче лекције за рад у скupштини. Грађани се нарочито поносе што их јашу кметови (*Дан*), а највећа грађанска врлина је покорност и понизност пред представницима власти. У *Вођи*, за поједине историчаре књижевности и најбољој Домановићевој сатири, говори се о колективној опседнутости и залуђености грађанства вођом, за којег се, после различитих страдања грађанства, установљује да је слеп. И неке од вођа из недавне прошlosti могли би се препознати у Домановићевом текстку, као и масе које су их следиле. „Истина је да сам вас водио, али смо залутали заједно.“ (А. Балак)

Др Васо МИЛИНЧЕВИЋ

ПРЕ ЧЕТИРИ ДЕЦЕНИЈЕ ПРЕМИНИОУ
БРАНКО ЛАЗАРЕВИЋ (1893–1968)

Критичар и естетичар, ратник и дипломата

Бранко Лазаревић (Видин, 25. 12. 1893, Херцег Нови, 6. 10. 1968) студирао је права у Паризу, а завршио Филозофски факултет у Београду и 1911. постапао у скупљенији тимизације у Београду. Као резервни официр учествовао је у Балканским ратовима и у Првом светском рату. Био је југословенски посланик у више држава Европе, у Јапану и САД-у. За њега је везан један куриозитет: на непроверени лас да је пошипо, листови Србије, Хрватске и Босне и Херцеговине објавили су некролоће, а он је живео још тогово 60 година

Y поредо са Богданом Поповићем и Јованом Скерлићем, у њиховој сенци и под њиховим утицајем, деловао је почетком 20. века један број књижевних критичара мањег значаја, међу њима и Бранко Лазаревић, сигурно један од њихових најбољих ученика. Био је Лазаревић и естетичар и позоришни критичар, уредник крфских *Српских новина* и њиховог књижевног додатка *Забавник*.

Лазаревићева критичарска активност трајала је до Другог светског рата. Јавио се рано, још 1907. приказом позоришне представе *Ана Карењина* у радикалском *Делу*, а наставио пишући књижевне критике и огледе о водићим писцима свога доба (Глики, Станковић, Кочић, Ускоковић), затим је критичарски рад заменио естетиком, филозофијом и другим питањима уметности (*Стваралачка критика*, *Филозофија критике*, затим текстови о Достојевском, Мопасану, Ничеу, Микеланђелу, Баху).

У књижевност је „просто гурао“ Скерлић, у естетику га је „увео“ Б. Поповић, а Бранислав Петронијевић је „желео да га уведе у филозофију“. „Ја сам се формирао у том троуглу и нашао на тој тромеђи“, исповидао се Лазаревић у позним годинама Николи Дреновићу. Књижевни рад започео је импресионистичком критиком (*Импресије из књижевности*), затим је састављао естетичке и филозофске огледе (*Пролећемена за једну историју естетике*, међуратни период), а после дугог буђања још једном се вратио великим питањима уметности (*Филозофија и социологија уметности*, у години његове смрти).

Лазаревића су Скерлић и Б. Поповић сматрали искључивим импресионистом, Слободан Јовановић је његове огледе оцењио као „без сумње најуспелијим покушајима импресионистичке критике у нас“, а Д. Јеремић је његов импресионизам релативизовао.

Сам Лазаревић је писао да је импресионистичка критика супериорна, да има ширу основу од „детерминистичке, доктринарне, биографско-историјске и психолошке критике“. Он је чак изједначавао уметничко дело и критику и доказивао да критичар мора бити истовремено и уметник, што се уклапа у основне поступале импресионистичке критике.

Kао критичар, Лазаревић се надовезује на традицију европске, нарочито француске импресионистичке критике, приметио је Јован Деретић, ослобађајући се подједнако Скерлићевог социологизма и Поповићевог формализма, настојећи да као осетљиви сеизмограф бележи и описе танане лепоте књижевног дела. Његови огледи (*Импресије из књижевности*), спона између предратне (Скерлићеве и Поповићеве) и међуратне критике, одмах високо оцењени, чине га значајном појавом у развоју српске критике. А био је и један од најбољих стилистичара свога времена.

За разлику од критика, његови радови из естетике и теорије уметности, нови на пољу преовлађује импресионистичке критике, утемељени су на теоријским поставкама модерног изучавања књижевности 20. века, превасходно филозофски интонирано, која би незаслужено остала по страни од главних токова теоријског мишљења у нас. Уметничко дело открива путеве и тајне живота; оно је ту због лепоте а не због моралног преобрађаја човековог, и по томе је Лазаревић више естета него етичар. Уметност је ствар пророка и видовњака: мање јасна и разумљива од науке, она је од ње много дубља. Тим његовим радовима је, накнадно, дужну пажњу посветио Д. Јеремић, рехабилитујући га и као теоретичара уметности.

Након наслиног пензионисања – бродолома после којег се осећао наусканим, настао је дуг период Лазаревићевог изопштења. У изнајмљеној собици у Хрецет Новом, пошто су му нови властодржци отели кућу, монашки усамљен, наставио је да ствара, с вером да ће дело под забраном некад бити на прави начин прочитано. Сви путеви су му били затворени „сем једног – пута у писање“, покушава да оживи успомену на њега недавно преминули пејсник Златко Красни. Изопштен из средине и под присмотром полиције, у друштву једино са писом, једном је уплашеном штетачу зловљено добацио: „Будите без бриге, он није одавде!“

Др Добривоје МЛАДЕНОВИЋ

УЗ АЛЕГОРИЈСКО-САТИРИЧНУ ТРАДИЦИЈУ СРПСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ

У земљи Бестрагији

Саша Недељковић, „Колавејев ковчет“, Читоја штампа – Ч. Недељковић, Београд, 2007, 151 стр.

Nини се да би сажету анализу овог романа ваљало почети од два сазнава. Прво је да Алекс Колавеј, главни лик романа *Колавејев ковчет*, није могао да нађе мир у нежеленој смрти, иако је смрт утишила свих нас. Друго је да недовршени рукопис Саше Недељковића – који је, тражећи себе и неки другачији свет, сам себи пресудио у Београду 18. априла 1996. године – наговештава да ни смрт није последња истина и да су остале питања на која тај други, стварни и несрћни, млади човек није успео да нађе животворне одговоре.

Овај недовршени роман који је за штампу приредио ауторов отац Чедо Недељковић, професор књижевности, саставио се из три сачуване целине. У првој, која је особени пролог романа, Индијац Мајумдара, даровити мајстор, који се трудољубивошћу и умешношћу домогао пристојног живота у Енглеској, описује, у првом лицу, свој живот и рад у Лондону. Мајумдара – користећи дневничке белешке, документа и друге кућане и руком писане текстове, фотографије и цртеже наћене у тајном прегратку дотрајалог кожног ковчега купљеног код венецијанског трговца старина – најављује причу о две године живота (од марта 1992. до марта 1994) њему непознатог човека Алекса Колавеја.

Други и претежни део романа чине посменти текстови Колавеја, који прве године назначеног времена живи у Београду и Лондону. Користећи езоповски језик (то, можда, у последња деценија двадесетог века у Србији није било неопходно), млади писац слика социјалне и моралне прилике деведесетих година прошлог века у држави Бестрагији и њеном главном граду Блесинграду, у којима читалац

одмах препознаје Србију и Београд. То смутно бестрагијско време карактеришу: самовлашћење и неслобода, мафија у власти и власт у мафији, намештени конкурс за велике послове, безочно богаћење појединача и опште сиромашење народа, примена новог календара па у којем пењионерска година траје девет месеци и пад моралних вредности. У свом родном граду Алекс је слободни новинар, усамљени и преосетљив млади интелектуалац који наивно верује да

Словени – староседеоци Балкана

Недавно је у Београду боравио академик др Србољуб Живановић који већ дуже време живи и ради у Лондону. Он је један од настављача традиције београдске анатомске и антрополошке школе, коју је утемељио његов учитељ, професор Бранко Шљивић. Објавио је до сада више од стотине научних радова. Неки резултати тих истраживања ушли су у светске уџбенике анатомије и антропологије, а његова књига ког нас објављена под насловом „Болести древних људи“ сматра се основним делом којим је утемељена палеоантропологија као посебна научна дисциплина

Професор Србољуб Живановић је члан Међународне словенске академије наука, са седиштем у Москви, где је изабран за председника британског и ирског одељења те академије. Председник је Међународне комисије за истину о Јасеновцу и директор Европског института за проучавање древних Словена, са седиштем у Лондону, који је под покровiteljstvom пристца Александра Карапољевића. У овом разговору са нашим познатим анатомом, антропологом и судским вештаком, професором Србољубом Живановићем, биће речи о Словенима као староседеоцима Балканског полуострва.

– Крајем деветнаестог и почетком двадесетог века у Србији је дошло до полета у науци. Значајно место имало су историја, географија, етнологија и археологија. Тадашњим научним сазнавањима о пореклу Словена као староседелаца Балкана одмах су се супротставиле неке европске школе, упорно износећи теорију, више „пером и речју“ него доказима, да су Словени на Балкан однекуд дошли у шестом веку нове ере – какве наш саговорник, наводећи да би у том контексту најпре помену професора Милоја Васића, једног од највећих наших и светских археолога.

– Он је први пронашао знаке и читаве написе на више од 10.000 артефаката, везаних за винчанску цивилизацију из доба неолита, још давне 1908. године. Међутим, Први и Други светски рат зауставили су његова припремана мултидисциплинарна истраживања да би се дошло до непобитних доказа о Словенима на Балкану. Чак и после Другог светског рата, када је имао подршку најгледнијих академика да настави свој рад, помоћ и

разумевање од државе није добио – износи наш саговорник, додајући да је Милоје Васић био на правом путу, јер је савремена наука у потпуности доказала да великих сеоба народа никада није могло бити, већ да се у сваком делу света древно становништво, просторно ширило. Према томе, културе су се шириле, уместо пресељавања народа. Тако је и Подунављу, где најбројнија популација води порекло од прастарих кромањонаца, чији су остатци нађени дуж Дунава, на падинама Хајдучке воденице, у Лепенском виру, Власцу, Брзој Паланци, као и на румунској страни ове реке.

И лаки би се упитао, зар би могли било који народи, па и Словени, да стигну однекуд из далеких северних предела на Балкан, у огромном броју. И то у време када није било одговарајућег транспорта људи и могућности за стварање залиха хране. Затим, какве би их све климатске непредвидивости очекивала преко планина и река, као и многе друге опасности.

– Ја сам у својим истраживањима утврдио да су генетске карактеристике људи на нашим простирањима истоветне са карактеристикама палеоевропског становништва Лепенског вира. То сам утврдио и на другим нашим археолошким налазиштима, следећи идеју свог професора академика Бранка Шљивића, који је у години кад сам се ја родио, 1933, истраживао такозване Илирске гробнице у Требеништу крај Охрида, где су нађене чувене златне маске. У једној студији он је дословно рекао: „Мени кажу да су ово илирски гробови, а ја видим да су ово скелети исти као и скелети савремених људи“. Ова његова студија објављена је у Немачкој 1935. године, а наша јавност је за њу сазнала тек 1984. када је Српска академија наука објавила мој текст посвећен двадесетогодишњици смрти академика Бранка Шљивића, где сам навео све оно што је угледни професор анатомије давно опомињао – да се многи историчари искључиво позивају на римске изворе, који говоре о старијим народима, а у својој широкoj необавештености, или незаинтересованости, прелазе преко чињеница да Римљани нису ни знали ко све живи на простиру највеће империје. Плиније наводи сто педесет народа на територији северне Македоније. Оне који живе у Дакији називају Дачанима, у Панонији, Панонцима. У Илирији, по Плинију, живе Илири итд. – каже наш саговорник.

Живановић је утврдио да дуж Ђердана, Ибра, на подручју Београда и у другим локалитетима у римским гробницама почињају кости људи нашег порекла, оних који су прихватили римску културу и најчешће кроз војну хијерархију достигали висок положај. Знамо да је и један римски цар, Константин Велики, рођен у Нишу.

У оно давно време када су професор Милоје Васић и професор Бранко Шљивић сарађivali и дошли до значајних археолошких и антрополошких открића, преостало је да граматолози дају одговоре на њихово питање о знаменама и написима на керамичким рукостворинама из Лепенског вира из доба палеолита и Винче из времена неолита. То је тек неколико деценија касније урадио професор Радivoje Pešić, који је велики део живота посветио проучавању, дешифровању, систематизацији и тумачењу знакова и писама на остатцима керамике са винчанској локалитета, као и других археолошких налазишта.

– Жао ми је што у нашим уџбеницима за основне и средње школе још нема оних чињеница о винчанској писму до којих је дошао професор Радивоје Пешић. Зашто шира јавност мало зна о његовим открићима, за којима је трагао узлази у давну прошлост и у њој пронашао винчанско писмо. Оно у својој азбуци има 26 слова и старије је од протосумерског писма, доказао је професор Пешић. Старофеничанска азбука има 10 слова преузетих из винчанској писме. Старогрчка азбука садржи 12 винчанских словних знакова, а у српској азбуци постоје 22 слова потекла из винчанске неолитске културе, која се повезује са старијим римским писмом. Подсјетимо се да је из његових прoučavanja још једно веома значајно сазнање да је етрурско писмо идентично са старофеничанским – каже др Живановић, наглашавајући да је после изненадне смрти изузетног научника и великог прегаоца Радивоја Пешића остала неостварене пројекате, који су усмерени ка више наших археолошких локалитета, као што је и велико неолитско насеље на Бањици у Београду.

И на kraju ovog razgovora, u vidu krajevog preseka arheoloških, antropoloških, paleoantropoloških, historijskih istraživanja, koja je do-takao naši sagovornici, postavlja se opravdano pitanje – zašto savremena nauka, o takoj evидентnim i provjeranim научним чињеницима, o slovenkoj цивилизацији, ima usporeni pri-laz istraživanjima њенog kulturološkog i po svemu vrlo значајnog mesta u početima evropske цивилиzациje.

Разговор водила
Marija TARJEVITIĆ

ХИПОТЕЗЕ О СРБИМА

Порекло, име и прародојина

Срби су народ старије порекла и српско име је присутино, осим код Јужних, и међу Западним и Источним Словенима. Осим јужних, балканских Срба, стакође постоје и Лужички Срби у данашњој Немачкој, а и међу Источним Словенима помињу се у сливу Дњепра. То је био један од разлога за претпоставку да је заједничко име за Словене некада било Срби, будући да је овај назив присути у неколико извора пре појаве етнонима Словен

обликом имена Срби. У истом контексту српско име користи и анонимни баварски географ из 9. века, као и још неки извори и аутори. Срби се у прошlosti помињу на широким просторима, од Кавказа до данашње Немачке, средње и источне Европе, Карпата, Балкана и Мале Азије. Неки аутори у старијим документима виде приство Срба и у другим областима (у контексту старији Срби = Словени). Српско име је забележено већ у време првих римских царева на подручју Азијске Сарматије, између Дона и Кавказа, где их помињу Плиније и Птоломеј. У Полабљу се оно помиње у 6. веку, од стране географа Вибилија Секвестра. У Малој Азији је присутило у 7. веку, када су ови Срби, по свему судећи, примили и хришћанство. Србе помињу и стари арапски извори. Према неким, спораваним тумачењима, ово име срећемо и у Месопотамији, Индији, западној Европи.

Међутим, постоје и друга гледишта. Осим распроstranjenje (али недовољно аргументоване) иранске хипотезе, изнесене су и друге „егзотичне“ претпоставке о пореклу српског имена. По Н. Жупанићу, примера ради, првобитни носиоци имена Срби били су кавкаског порекла. С друге стране, ово име се до водило у везу и са санскритским кореном *ser* „родити“ и произилазећим значењем „рођаци, сродници, народ“.

Срећемо у свему, иако значење српског етнонима није до краја одговарјено, оно се – као што је већ поменуто – најпре може објаснити извornim словенским коренима. Наиме, с обзиром на источнословенске речи *paserb* „пасторак“ и *priserbit sja*, са старијим значењем „придржити се“, уз још неколико упућујућих примера из словенског језичког фонда (пољско *pasierb* итд.), српски етноним логично происходить из словенске лексике. М. Будимир, као раније П. Ј. Шафарик и други аутори, врло аргументовано порекло српског имена доводи у везу са словенским кореном који је указивао на сродство, на водећи више примера – од којих смо и неке и навели – из словенских језика.

Постоје претпоставке да је овај назив идентичан етнониму Сармати (по Шафарику, Добровском и др.), као преиначеном српском имену, а било је и покушаја да се повеже са називом Трибали,

обично у вези с присуством славофоних речи на старом Балкану. Теза о подунавско-балканском домовини Словена (*дунавска хилотеза*) последњих година је оснажена новим доказима, пре свега у радовима О. Н. Трубачева.

У оквиру српског народа забележено је више обласних и племенских етничких назива, а неки од њих су у одређеним историјским и географским околностима били синоними за српски етнички назив (Рашани, Власи). Међу католицима и мусулманима српског порекла, српски етнички је махом одбачен у смислу самоодређења, што је финализовано управо током последњих година.

Као што смо претходно нагласили, присуствује разних теорија о пореклу Срба и њиховог имена. С тим у вези, посебно је наглашен проблем досељавања, односно прапостојбине. Раширео је мишљење да су Срби дошли у Илирик почетком 7. века, за време цара Јраклија. Међутим, постоје и заједничке тезе о подунавско-балканском домовини Словена, који су се, по највећим доказима, смештају бројним митским догађајима и јунацима подвзди, или су и други хидроними из области Подунавља присути код северних словенских народа. Супротно неким страним изворима, главни домани документ о пореклу Словена, Несторов летопис (поч. 12. века), сагласно и другим старијим словенским документима, праодомовину врло одређено смешта у Подунавље, а међу првим словенским групама помињу се и Срби. Говори се, такође, о најезди „Влаха“ (Волохи), који су преотели словенску земљу и покренули их према северу. Трубачов, као и други аутори, наглашава присуство низа словенских топонима и хидронима (Vulka, Vrbas, Tsierna, Pathissus итд.) у панонско-балканској области.

У историјском синтезама обично су истицане тврдње Константина Порфиријонита, мада су многи споравали њихову истинитост. По његовим ставовима, јужнословенски Срби потичу од нечврстих Срба из Босне, који су прозвани и Бели; они су прво насељили области Грчке и после се вратили на север, одакле долазе у данашњу Србију, Паганију, Захумље, Травунију, Конавље. По тврдњама опонентата, повлачење Срба на север са југа је измишљотина К. Порфиријонита, као и сасвим очигледна лаж (која доводи у питање укупну вредност овог извора) да име Срби означава оне који су постали робови римском цару, што је често коришћено у античкој пропаганди (пре свега у вези са латинским *servus* = слуга, роб).

Данас је једна од три главне хипотезе (уз висланско-одранску и средњојевропску) о пореклу Срба и словенске ареале никако не искључује убрајање овама дела Украјине и других области, као што не искључује ни присуство неиндоевропских елемената у делу тог простора. По заступницима наведеног становишта, више је доказа који упућују на европско, балканско-подунавско и централноевропско порекло Индо-

европљана; с обзиром на крај одлеђивања северне Европе, северна домовина је много мање вероватна.

О најранијој прошлости Срба, дакле, постоје различите претпоставке. У сваком случају, од 9. века се недвомислено на воде различити делови балканско-подунавског простора као подручја у којима живе или су живели Срби, од Паноније и Срема преко данашње Херцеговине, Босне итд., све до Грчке. У 9. веку франачки хроничар Ајнхард наводи да Срби насељавају велики део Далмације. Наравно, рани извори помињу Србе и у данашњој Србији, пре свега у области Рашке, која након Дукље постаје средиште српске државности, почев од 12. века. Одавде се централна српска држава шире у Поморавље, према Дунаву и на југ, укључивши Македонију и временом обухвативши значајан део српског народа, током великог успона у 13. и 14. веку. Након тога следи пренос њеног тежишта према Дунаву, па због пророда Турака и веома пропастнијима. Од 13. века је и српска црква самостална, а српски идентитет постаје непосредно повезан са православним хришћанством, као упориштем средњовековне и новије српске цивилизације.

Један од битних елемената етничког развоја Срба били су друштвени односи засновани на сродничкој системи и географским областима. Посебно важну појаву, поред братства и племена, представљала је жупа, у првој време специфично српска институција. Старе жупе су заузимале низа, плоднија места, блаже климе и овај термин је широко коришћен у средњовековним законима, па и под турском управом, а посебно у обичајном праву. Удружијем жупа у већим целинама развијала се српска држава, пролазећи кроз различите фазе, од процватна и развијена до опадајућа. Удружијем жупа у већим целинама развијала се српска држава, пролазећи кроз различите фазе, од процватна и развијена до опадајућа. Удружиј

СПОМЕН О ДРАГОМИРУ БРЗАКУ (1851–1904)

Данас још увек заборављени
Драгомир Брзак у своје је време
био актиуелна и свесната
личност – поштанска чиновник,
пријатељ песника, пријатеља,
позоришни писац, певач, боем,
обреновићевач

Породица Брзак потиче из места Опупе, у Грчкој. Родоначелник српске гране ове породице, Никола Константиновић Брзак тада је и рођен, а у Србију је дошао за време Првог српског устанка, 1805. године. По ослобођењу Београда ту се настанио и отпочео да се бави трговином. После пропasti устанка одлази у Јерусалим на поклоњење и тада заступљује и називање – Хаци. По доласку на власт кнеза Милоша успиње се лествицом части од базрђанбаше (главног трговачког посредника) све робе која је преко београдске скеле извозена из Србије у Аустрију, или је из Аустрије, преко исте скеле увозена), преко надзорника над школама, до члана Народног суда. У Београду је имао пет кућа и један велики и угледан дућан. По одласку кнеза Милоша с власти 1839. године, још неко време је служио и његовог сина кнеза Михајла, све до 1842. године, односно до прекида владавине Обреновића.

Када је Александар Карађорђевић постао кнез, Хаци Никола Брзак, као присталица и поузданник Обреновића, бива ухапшен и осуђен на смрт. Ова казна је касније преиначена у доживотну робiju у Гургувачкој кули (данашњи Књажевац). Помиловање је, узвари, било само одлажење смртне пресуде, јер је услед грозних услова тамновања и лоше третмана убрзо и преминуо.

Син Хаци Николе рођен је у Београду 1820. године и добио је име по деди Константину. Основну школу је завршио 1832. године у Београду, а Гимназију 1839. у Крагујевцу. Ухапшен је и осуђен на смрт заједно са оцем, али је после неког времена помилован и пуштен из затвора. Карађорђевић је извршио лustrацију и Брзаковима, доказаним присталицима Обреновића, одузете су имовине.

Брзакова породица је истерана на друм, а свих пет кућа са дућаном је на ликвидацији проdato за 5.000 гроша. Међутим, кнез Михајло је, преко својих сарадника, купио Брзаково имање, а затим његову жену позвао у Нови Сад где је тада боравио, рекавши јој: *Располовији гостојићи Хацика са тим имањем као са својим!* и напоменуо да је имање наменено њеној деци, која су препатила сву очеве лојалности.

Али, Карађорђевић је сазнао ко је купио Брзаково имање и одмах је, пре него што су Брзакови

кови успели да се настане, у његове куће уселио државна надлештва. Кнезу Михајлу није преостало ништа друго него да Хацици и деци уступију своју кућу у Београду. Младом Константину, Кочи, Милошу и Михајлу су дали да, у њиховом одсуству, води рачуна о њиховим имањима у Србији, да убира закупине за издате куће и дућане и да их редовно обавештава о стању у Србији.

Константин – Коча Хаци Брзаковић је касније био чиновник Попечитељства внутрених дела, а затим, у унутрашњости Србије, и срчки начелник. По повратку у Београд укључује се у пословне и културне кругове, те га видимо као једног од оснивача Читалишта београдског. Био је сарадник ондашњих листова *Новина србских*, *Подунавке* и *Новина Читалишта београдског*. Писао је песме, али и књижевне и позоришне критике.

Први син Константина Хаци Брзак је, по породичној традицији, добио име по деди Николи. Млади Никола Брзак је завршио школе и 1860. године се запослио као телеграфиста у Београду. Девет година касније се жени и добија распоред у свијајничком телеграфу. Исте године добија задатак да оде у Цетиње и у Црној Гори уведе телеграфски саобраћај.

У Црној Гори борави, заједно са супругом Маријом, годину дана. Тамо је отворио четири телеграфске штапије, обучио девет младих Црногорца да волателно обављају телеграфски саобраћај и ревидирао телеграфску конвенцију Црне Горе са Аустријом. За то време сматран је директором црногорског телеграфа. За успешан обављен задатак књаз Никола га одликује Даниловим орденом четвртог реда, и њему и његовој супрузи поклоња скупоцене, златом вензела црногорска народна одела.

Свилајнац се враћа 1870. године. Кратко време ради у телеграфу, а затим 22. новембра 1870. изненада умире од тровања угљеномоноксидом. Његова супруга Марија, не могавши да га прежали, убија се из пиштола на његовим одром. Обоје су сахрањени у Свилајницу.

Млађи син Константинов, Драгомир Брзак, рођен је у Београду 21. фебруара 1851. године. Осим основне школе и гимназије, завршио је поштанско-телеграфски курс у Бечу. Био је поштанска чиновник, а за време Српско-турских ратова телеграфиста Врховне команде Српске војске. Касније је био писар Управе фондова, инспектор Главне контроле и поштанско-телеграфски инспектор.

Поред редовног послагаја се књижевним радом. Познате су његове родољубиве песме *Синђелићев троб*, *Танаско Рајић*, *Хайдук Вељко*

Драгомир Брзак

и др. За живота је објавио око осамдесет песама у шездесетак листова, часописа и алманаха, укупно у 118 издању.

После почетничких приповедака *Зулејка* (1875), *Грешник* (1875), *Филозоф* (1881) и *Како сам се обметио у ајдуку* (1883), Брзак отпочиње серију приповедака о збивањима са његових пословних путовања, као поштанско-инспектора, по Србији: *Стариша ноћ, Један жалостан randez-vous, Сирота ботиња Талија! Власи све може, У комисији, Једна ишила, На силу лекар, Пранција и Мезимич*. Приповетке су, у разним часописима, обично објављиване са надахновима: *Из живота једног чиновника или У комисији*.

У исто време певао је баритон у Првом београдском певачком друштву, у коме је био и секретар. За певачко друштво је писао свечане пе- сме и химне за различите прилике. Био је по- знат по пригодним песмама у част великих људи, поводом њихових смрти или годишњица (Хайдук Вељка, Танаска Рајића, Бранка Радичевића, Ђуре Даничића, Вука Карапића, Вука Врчевића, Ђуре Јакшића, Војислава Илића, Драгутине Илића, Тоше Јовановића...), али и поводом значајних догађаја из новије српске историје. Неке од тих песама су биле посвећене и члано-

вима династије Обреновић. Он је то чинио професионално, са великим успехом. Приредио је и прву песму која је певана као српска химна, *Ој Србијо, мила мајти*.

За Народно позориште је превео неколико либрета опера и оперета (*Гејша, Лутка, Кармен, Кад твоју лубав имам...*) и написао позоришне комаде: *Мика практикант* (1883), *Колер-па* (1883), *Паланачке новине* (1884), *Мило за драја* (1891), *Будо* (1894), *Жртва* (1897, неизведен), *Опклага* (1898), *Олуја* (1899) и *Кроз зид* (1900). Два дела је написао у сарадњи са Јанком Веселиновићем (*Будо* и *Опклага*). За *Будо* кажу да је, до данас, наша најизвођенија позоришна комада са певањем и пцањем. Са Чичом Илијом Станојевићем је драматизовао *Извору славе* Стевана Сремца. Превео је, изгледа са немачког, и Шекспиров *Сан лејтић ноћи*. Био је члан Књижевно-уметничког одбора Народног позоришта.

Тавећи се књижевношћу и певањем, живео је и бојемски у ондашњем београдском кафанском Бермудском троуглу: *Позоришна кафана-Дарданели-Коларац*. Ко год да је писао о београдској боемији крајем 19. века најпре је помињао Драгомира Брзака и анегдоте о догађајима у којима је и он учествовао. Његови најближи пријатељи, кардаши, били су поименуји Јанко Веселиновић, Стеван Сремац, Милован Глишић, Радоје Домановић и Бранислав Нушић.

Пред крај живота Брзак је повукао потез који ће код неколицине људи променити слику о њему. Умешао се у политику и основао лист *Слоја* у коме је бранио Драгу Машин, практично је лобирао за њу у време када је она требала да, удајом, за краља Александра Обреновића, постане српска краљица.

После убиства Александра и Драге, односно после промене династије, многи су Драгомиру Брзаку, као доказаном пристодружељу по- родице Обреновић, окренули леђа. Скерлић га помиње као писца полтранске поезије и избацује га из своје *Историје српске књижевности*. Ипак, постојали су и они који су мислили другачије. Богдан Поповић га је ценио и имао је намеру да састави предговор Брзаковим сабраним делима из издању Мите Стјаћа. Међутим, овај подухват није окончан. Драгомир Брзак је умро у четвртак, 4. марта 1904. године, у четири и по часа после подне, дакле пре стот пет година. Његова сабрана дела никад нису објављена, а бројна поетска и прозна дела и даље су расута по разним листовима и часописима.

Милорад ЈОВАНОВИЋ

СВЕТИЊА У ТОПОНИМИЈИ СРБИЈЕ

Хиландар
у Хомољу

Хиландар је један од најпознатијих и најзначајнијих српских средњовековних манастира. Он се сматра најстаријом и најбољајом ризницом наше средњовековне историје и културе. Хиландар има изузетно велики значај за историју српског народа која „највећији срећије може да се поистовећи са Хиландаром, светилиштем и музејом“. Значај Хиландара у српском народу је неприкосновен и изражен је у многим сећањима друштвеној живота. Између осталих, Хиландар је (вероватно) утицао и на топонимију Србије

ХСрбији постоји географски појам под називом „Хиландар“ и налази се у Хомољу. Хомољ је планински крај у горњем току реке Млаве, у источном делу Србије. Овичено је планинама: Бељаницом, Црним врхом, Штубејом и Јежевицом, а административно припада општини Жагубица. У њеном југозападном делу (који се зове Доња река) уздиже се брдо са овим именом. У неким споменицима (географским картама), уписан је и као Хилендар (у списима се среће и овај термин), а локално (влашко) становништво зове га Иљендром. Налази се на средокрају пута између села: Близнака, Крупаје и Милановца. Простира се на левој обали Крупајске реке (леве притоке Млаве), поред регионалног пута Крепољин-Деспотовац. Његова надморска висина износи око 500 метара.

Делимично је обрастао шумом, а има и пашњака и ливада. Сељани из оближњих насеља на њему имају салаше (сезонска, сточарска станица): браћа Трајловићи из Милановца, Миљутин Илић и браћа Станојевић из Близнака. Обидује здравом питком водом са више планинских извора, а најпознатији је кладенац Студенац. На њему је, својевремено, ваљен угља, а прва јама под именом „Хилендар“ отворена је 60-их година прошлог века. Експлоатација је трајала 10 до 15

година. На његовом врху (пре тридесетак година) подигнут је ТВ репетитор за подручје Хомоља и источне Србије.

О томе како је Хиландар у Хомољу добио ово име, не постоје поузданi (писани) докази. Међутим, назив овог топонима доводи се у везу са боравком светогорских монаха на овим просторима. Склапајући се испред Турака неки од њих су потражили склониште у ондашњој Србији. „Кнез Лазар је отворио пут широким утицајима Хиландара и Светогорца на црквени живот и уметност у својој земљи. Многи Светогорци почели су да се настањују у Србији, ту су, нарочито у источним областима, уз помоћ владара, заносили своје манастире.“ Међу њима је био и Григорије Синаит који је са кнезом Лазаром основао манастир Горњак. Храм је подигнут у периоду од 1378. до 1381. и налази се у подножју планине Јежевица. „Задужбина је кнеза Лазара а као други ктитор помиње се преподобни Григорије Синаит Млађи, који се подвизавао у Једруљу Браничевском и био један од монаха Синаита који су, бежећи испред турске најезде, нашли уточиште у држави кнеза Лазара (С. Милесић, 2002).“

Хепосредно по завршетку храма преподобни Григорије се упокојио и сахрањен је у самом манастиру. Спада међу најзначајније подвигнике и духовне учитеље на Балкану. Његови списи о умној молитви и подвигништу налазе се у „Добротольбију“. Због својих богоугодних дела проглашен је за свеца, а његов дан слави се 8. августа. Крајем прошлог века великолестојници Грчке православне цркве су са молитвију светитељевих однели частицу (део моштију) и похранили је у манастиру Гргоријату (који је он основао) на Светој гори.

Манастир Горњак био је истовремено и парохијална црква за више околних места. Међу њима су и села: Близнак, Крупаја и Милановача у чијим се атарима налази „хомољски Хиландар“. Он је од Горњака удаљен око 10 километара.

Према томе, на основу изложеног, треба претпоставити да су име Хиландару у Хомољу наденули светогорски монаси по манастиру Хиландару одакле су дошли. Међутим, шта је био непосредан повод за његово именовање, тешко је, чак, и претпоставити.

Јасно је да Хиландар има изузетно велики значај за српски народ и да представља саставни део његовог националног идентитета. Дух Хиландара живи међу Србима. „Хиландар је српска синтеза. Ако је некоме до истине о овом народу Европе, дужност му је да проучи крвну српску зрицу једне велике словенске

Среда, 8. октобар 2008.

Издавачка кућа *Прометеј*, на Сајму књига у Бањалуци, добила је награду за издавачки подухват године – *Маштаница*, за књигу академика Дејана Медаковића *Света гора фрушка горска*. На Сајму књига у Подгорици ово вредно дело освојило је награду за најбољи дизајн, а на Сајму књига у Бијељини припадла јој је награда за подухват године – *Семберија*.

Среда, 8. октобар

У Центру за културу и спорт *Шумице* у Београду свечано су уручене признања за дечје књижевно стваралаштво у 2007. години – *Доситејево перо*. Одлуку о наградама, које се додељују једанаест појединачним радовима, донео је жири састављен од 244 ученика београдских основних школа.

Петак, 10. октобар

Награду *Иво Андрић*, за најбољу збирку приводака у 2007. години, добила је Љиљана Дугалић за књигу *Арт* (ауторско издање). Одлуку о лауреату једногласно је донео жири у саставу: проф. др Мирослав Егербић, председник, проф. др Миливој Ненин и проф. др Душанка Потић. Награда је свечано уручена аутору у Андрићевој задужбини у Београду.

Петак, 17. октобар

Одржана седница Одбора Вукове задужбине за награде у уметности на којој су размотрени предлози за награду.

Уторак, 21. октобар

Одржана седница Одбора Вукове задужбине за награде у науци на којој су размотрени предлози за награду.

Среда, 22. октобар

Награда *Доситеј Обрадовић*, која се додељује за посебан допринос у превођењу књижевног стваралаштва и представљању културе Србије, додељена је Сизан Жил, директорког *Gaia editions* из Бордоа, Француска. Награда је свечано уручена на Међународном сајму књига.

Петак, 24. октобар

Одржана седница Надзорног одбора Скупштине Вукове задужбине, на којој је усвојен Финансијски извештај за период јануар–септембар 2008. године.

Петак, 24. октобар

Одржана седница Надзорног одбора Скупштине Вукове задужбине, на којој је усвојен Финансијски извештај за период јануар–септембар 2008. годину, као и Програм рада за 2009. годину. Управни одбор утврдио ток и припрему 21. седнице Скупштине Вукове задужбине.

Субота, 25. октобар

У Дому Вукове задужбине одржан састанак Савета Сабора матице и дјајспоре и Управног одбора Фонда дјајспоре за матицу, на коме је евочирана успомена на преминулог академика Дејана Медаковића, који је био члан Савета од оснивања. Присутне је поздравио Миодраг Матицки и упознао их с активностима Вукове задужбине.

Четвртак, 30. октобар

У Дому Вукове задужбине представљена је књига Радомира Путникова *Басне 2008*, коју је објавила ИК *Прометеј*. О књизи су говорили др Драшко Ребјен, Зоран Колунџић и аутор. Радомир Путникова улази у ред истакнутих српских писаца у дјајспори, а посебно се афирмисао као дечји писац. Живи и ради у Лондону.

Петак, 7. новембар

У Свечаној сали Општине Стари град одржана је 21. Скупштина Вукове задужбине. Миодраг Матицки једногласно је изабран за председника Скупштине, проф. др Љубинко Раденковић за заменика председника Скупштине, др Бошко Сувајић за члана Управног одбора, а Рада Ђуричин, драмска уметница из Београда, за члана Одбора за доделу награде у уметности. Скупштина је једногласно усвојила документа: *Извештај о раду Вукове задужбине за период новембар 2007–октобар 2008. године; Програм рада за период новембар 2008–октобар 2009.*

НОВЕ ДЕЛАТНОСТИ У ВУКОВОЈ ЗАДУЖБИНИ

Вукова трибина

Вукова задужбина је унапредила и обогатила своју активност организовањем *Вукове трибине*, која ће се месечно одржавати у Дому Вукове задужбине, а по потреби и у другим срединама. Уређивање и вођење Трибине поверено је проф. др Љубинку Раденковићу.

Трибина је замишљена као место на коме ће се представљати и вредновати нове, значајне књиге из области језика, фолклора и етнографије српског и других словенских и балканских народа. Циљ је да се јавност обавести о важнијим резултатима истраживања и публиковања појединих тема из области језичко-културне проблематике, да подстакне развијање критичке мисли о стању језика и културне баштине код Срба и њима сродних народа и да окупи заинтересоване људе који могу знанијем и добрим вољом помоћи да језик и културно наслеђе добију одговарајуће вредновање у садашњем друштву, које треба да буде сачувано за будуће нараштаје.

Прва расправа на Трибини, из циклуса *Културно наслеђе*, одржана је у четвртак, 19. фебруара 2009. године у

Дому Вукове задужбине и била је посвећена теми *Словенски фолклор и фолклористика данас*. Повод за расправу био је Зборник реферата који су поднети на истоименом међународном научном симпозијуму, одржаном у Београду, Краљеву и Матарушкој бањи од 2. до 6. октобра 2006. године. Организатор симпозијума био је Балканолошки институт САНУ у Београду, уз подршку Комисије за фолклор при Међународном комитету слависта.

Симпозијум је окупио истакнуте представнике фолклористике из 11 словенских земаља, који су разматрали стање фолклористике у свакој словенској земљи понаособ, као и резултате у записивању, архивирању и истраживању националног фолклора. Такође, анализирана су и нека актуелна питања фолклора, као што су: постојање несолидних записа фолклора и различитих врста мистификација (који представљају баласт у фолклористици и наводе на крива тумачења не само фолклора, већ и историје духовне културе словенских народа); предмет и опсег данашње фолклористике; значај регионалних истраживања фолклора; стварање

електронских база података и начини њиховог претраживања итд.

У расправи о овој теми на Трибини је истакнуто да је у одељку Зборника (*Фолклор и фолклористика у словенским земаљима*) издвојено 11 радова, који дају прегледе и оцене досадашњих важнијих резултата у прикупљању, објављивању и изучавању фолклора у десет словенских земаља.

У делу Зборника (*Нека питања савремене словенске фолклористике*) нашли су се радови о актуелним питањима словенског фолклора, онако као су их уочили и изложили аутори тих радова. У посебном поглављу (*Из српске књижевне историје*) дат је обиман прилог из рукописне заоставштине Војислава М. Јовановића – *Зборник (антологија) лажне народне поезије*, који је приредио академик Мирослав Пантић.

У раду Трибине учествовали су: академик Мирослав Пантић, др Миодраг Матицки, проф. др Љубинко Раденковић, проф. др Бошко Сувајић, проф. др Миодраг Стојановић, др Милош Немањић и др Видосава Голубовић.

С. ВЕЈИНОВИЋ

бар 2009. године и *Извештај Надзорног одбора*. Истакнутим задужбинарима, добротворима и великим добротворима уручена су одговарајућа признања.

Уторак, 11. новембар

У Министарству за дјајспору Републике Србије организована је Конференција српских асоцијација из суседних земаља, под називом *Положај и перспектива српске заједнице у земљама окружења*. Посебна пажња посвећена је очувању културног и духовног идентитета Срба на овим просторима, очувању и заштити српског језика и библије и унапређивању веза и сарадње с матицом.

Уторак, 11. новембар

У Клубу Задужбине *Вука Каракића* отворене су изложбе слика Павла Радоићића, уметника из Црне Горе, и фотографије на платну *Свети Сава – Манастир Хиландар* (29. 12. 2008), аутора Миодрага – Мише Бранковића.

Недеља, 16. новембар

У Великој сали Копарчеве задужбине свечано обележено је 130 година од оснивања ове установе, настале волjom великородног српског добротвора Илије Милосављевића Копарца.

Уторак, 18. новембар

Одржана седмица (98) седница Управног одбора. За председника Одбора изабран је Видојко Јовић, дописни члан САНУ, а за заменика председника проф. др Вељко Борбарић. Управни одбор утврдио је конкретне задатке у вези са остваривањем ставова и закључака 21. Скупштине Вукове задужбине и донео више одлука из своје надлежности.

Среда, 19. новембар

У САНУ свечано обележен је Дан Академије. Беседио је председник САНУ академик Никола Хајдин и изведен је пригодан културно-уметнички програм.

Среда, 19. новембар

Институт за књижевност и уметност у Београду организовао је, у оквиру Пројекта *Савремене књижевне теорије и њихова примена*, дводневни научни скуп на тему *Поетика Борислава Пекића: преплитање жанрова*.

Понедељак, 24. новембар

Поводом 50 година од смрти Исидоре Секулић (1877–1958) у Библиотеци града Београда отворена је изложба посвећена животу и стваралаштву ове истакнуте књижевнице. Изложбу је отворио Мирко Магарашевић, а изводе из исидориних писама читала је Ксенија Јовановић. Аутор изложбе – Олга Красић-Марjanović.

Уторак, 25. новембар

У САНУ одржан Комернативни скуп посвећен успомени на преминулог редовног члана САНУ и дугогодишњег председника Скупштине Вукове задужбине – академику Дејану Медаковићу. Оличности и делу академика Дејана Медаковића говорили су академик Димитрије Ђаворов, проф. др Миодраг Јовановић и др Драшко Ребјен.

Среда, 26. новембар

У Вуковој задужбини у Баваништу и КУД *Жарко Зрењанин* организовали су окружни склоп на тему *Анексија?*, поводом обележавања стоте годишњице анексије Босне и Херцеговине.

Понедељак, 29. новембар

У Уметничком павиљону *Цвијета Зузорић*, под покровитељством Српске православне цркве, организован је *Божићни сајам православне литературе и књига из српске традиције и историје, занатске радиности и рукodelja, иконописа и духовности*. Тим поводом Задужбина *Доситеј Обрадовић* представила је *Сабрана дела Доситеја Обрадовића*.

Уторак, 16. децембар

Отворена седмодневна манифестација *Дани спрске културе у Загребу*, током које је приказан филмски програм, изведено позоришне представе, представљени романи и организован наступ београдског хора.

Понедељак, 15. децембар

У Вуковој задужбини одржан састанак са издавачима књига за децу, на коме је разговорано о њиховом учешћу у издавању публикације *Вукове задужбине* *Даница за младе*. Договорено је да они своје ставове, предлоге и сугестије у вези са овим пројектом – садржај, дизајн, формат, циљна група, тираж и др. – писмено доставе Вуковој задужбини.

Уторак, 16. децембар

Отварена изложба *Дело Архива Србије – нова сазнања*, обележен је Дан Архива Србије. Јавности су, први пут, представљена документа која су у време Првог и Другог светског рата однета из Србије, а седамдесетих и осамдесетих година 20. века путем реституције враћена у земљу и предата Архиву Србије.

Понедељак, 22. децембар

Редакције за израду Зборника *Слојеви културе* *Баната* одржала састанак са издавачима из Србачкој салама, на коме је разговарано о њиховом учешћу у издавању публикације *Дома Вукове* задужбине, на којем је размотрила досадашњу активност и утврдила наредне задатке.

Петак, 26. децембар

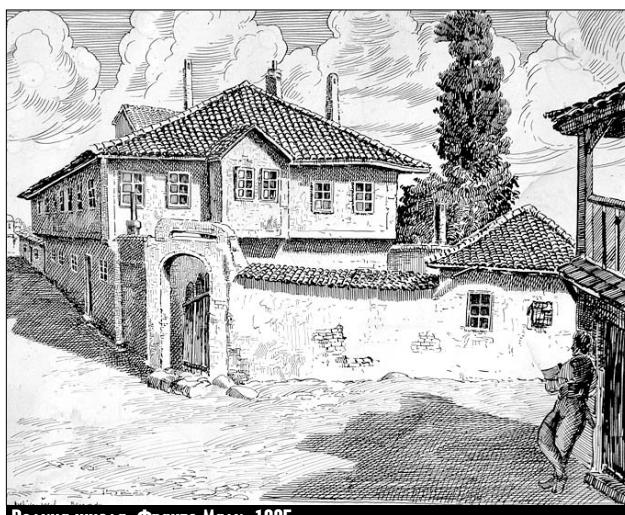
Издавачи изложбе *Дело Архива Србије – нова сазнања*, обележен је Дан Архива Србије. Јавности су, први пут, представљена документа која су у време Првог и Другог светског рата однета из Србије, а седамдесетих и осамдесетих

ПОВОДОМ ИЗЛОЖБЕ ПЕДАГОШКОГ МУЗЕЈА У БЕОГРАДУ

Кроз прозор Велике школе

Октобар месеца 2008. године, у Педагошком музеју у Београду, приређена је изложба „Београдска Велика школа“, поводом два века од настанка те образовне установе. Документарним и уметничким експонатима доцарано је давно устаничко време и специфична школска делатност

државу. Обједињавала је и средњошколско-општеобразовне и елементе више стручне наставе. Једини услов за пријем у школу била је писменост кандидата. Школа је била троизредна. У прве две године стицала се опште образовања, а у трећој години – стручно (правничко). У првој школској години, ученици који су били различитог узраста учили су општу историју у земљопису, рачунницу, немачки језик, крохијање (премеравање, практична геометрија). У другој години имали су још географично-статистичну историју Мађарске, Русије, Енглеске, Француске, Польске, Аустрије и Турске, статистику савремене Србије и стилистику-упражњења у сачињавању различних видова писмених. У трећем разреду ћаци су стицали знања и умећа из народног и државног права и начина суђења криминалног. Обавезни предмети за све класе били су: морална наука, црквено пјеније, егзерција с пушкама и фехтовање са сабљама. Ученика није било, већ су ћаци записивали предавања, а професори су користили стране уџбенике. Познато је да је Иван Југовић превео с немачког *Историју светла о постојања његова до рођења*

Велика школа. Франте Мали, 1935.

Христова и набавио географске карте неколико европских земаља. Других учила није било.

Жа изложби су приказани и уџбеници: *Немачко-српски словар* (1791), Дошевићева *Численица или Наука рачуна* (1809) чији су пренумеранти били ћаци Велике школе, *Всеобичаје Гражданског Землеописа* (једини сачувани рукопис, професора тог предмета, *Бумат 2, 1811*).

Изложени документарни материјал упознао је посетиоце са наставним планом и програмом Школе, именами професора (Иван Југовић, Сима Милутиновић Сарајлија, Миљко Радоњић, Лазар Војиновић, Глиша Живановић) чија је плата одређивана по старешинству у зависности од предмета и класе у којој је предавао (у првој класи 100; другој 150 и трећој 200 дуката). Ту се нашао и списак свршених ученика Велике школе (Стојан Ненадовић, Павле Поповић, Максим Ранковић, Лазар Арсенијевић Баталака...), као и ученика који су учили (Алекса Карађорђевић, Милан и Иван Стојковић, Вук Стефановић Каракић, Сима Ненадовић, Илија Чарапић). На kraju сваке школске године полагао се посебан испит. Број полазника није сасвим познат, али је школу похађало око 40 ученика, а свима који су је завршили било је обезбеђено место у државној служби.

Добри и спромашни ћаци имали су *благодејање првостепено*, па и стан у једној великој соби, која је, нарочито тога ради, добрађена у другој већој кући у коју се 1809. године школа преселила због повећаног броја ћака. По казивању Ђуре Милутиновића, ћака школе, Велика школа престала је са радом на Светог Илију 1813. године.

Бранислава ЈОРДАНОВИЋ

Пре две стотине година (31. августа 1808) у Београду је основана Велика школа. Настала у времену Првог српског устанка, често је називана: Устаничка Велика школа, Велика школа Карађорђева времена, Југовићева Велика школа или, једноставно, Доситејев Лицеј. Тим поводом у Педагошком музеју, октобра 2008. приређена је изложба *Београдска Велика школа 1808–1813.* коју је припремила Бранислава Јордановић, музејска саветница Педагошког музеја. Изложба, камерног типа, представљала је устаничко време и испричала причу о настанку, раду и трајању Велике школе. Гравири Београда са краја 18. и почетком 19. века и неколико уметничких слика зграде Велике школе доцарале су изглед ондашњег Београда. У покушају да се једно давно време приближи, помогао је један прозор с прве зграде Велике школе, кроз који се могла посматрати уметничка слика *Освећење Велике школе* (Борислава Раденковића), на којој се представљени Доситеј Обрадовић обраћа будућим ћацима и њиховим родитељима, устаничким старешинама и члановима Правитељствујушчег совјета, познатим говором *Возљубљени ученици* (који је први пут објављен у *Подунавки*, од 22. новембра 1846.). Други део говора једно је било и прво предавање *О дужном почиташтавију к наукам*. У духу технолошких ере, био је изложен и Ходограм зграде Велике школе (ауторски рад Душана Вукића), смештен у раму – носачу школске табле. То је једно био и најинтересантнији експонат изложбе.

Револуционарни догађаји у Србији довели су Доситеја Обрадовића у Београд 1807. године, као и друге виђеније Србе из Хабзбуршке монархије да помогну националном ослобођењу, стварању и организовању нове државне власти и организовању световног школства. Међу њима је био и Јован Савић, правник, професор, преводилац, који је стигао 1805. у Сmederevo, где је узео псевдоним Иван Југовић. У устаничкој Србији био је писар, дипломата, секретар Правитељствујушчег совјета, председник београдског магистрата, други попечитељ просвете.

По доласку у Србију, Доситеј постаје први директор свих школа и прави просветне планове у складу са својим просветитељским идејама: рационализирајући мрежу малих народних школа; установити једну Велику школу за спремање народних старешина; и Богословију за школовање добрих свештеника; основати типографију која ће печатити књиге за школску младеж и остали писмен свет. Године 1811. постаје члан Совјета и први попечитељ просвете у Србском. Под његовим утицајем Совјет објављује: *На образовање становници Србије да се обратије највеће стварање*.

Иван Југовић уз подршку Доситеја Обрадовића, зачетник је идеје оснивања школе у којој ће се учити *више науке и стапајати се више и шире образовање* по угледу на Краљевску угарску академију коју је и сам завршио.

Велика школа је, следећи практичне потребе, услове, место и време настанка, била специфична по карактеру и са-

ОДРЖАН 17. МЕЂУНАРОДНИ ФЕСТИВАЛ ЕТНОЛОШКОГ ФИЛМА У БЕОГРАДУ

Визуелна етнологија

Седамнаести Међународни фестивал етнолошког филма одржан је од 10. до 18. новембра 2008. године у Етнографском музеју у Београду и окупио је ауторе из 29 земаља. Пријављена су 124 филма од којих није пристигло само пет. Филмови су првенствено били посвећени етнолошкој тематици, односно руралне, тако и из урбане средине. Жири доделио признања најуспешнијим остварењима

Данас се све више говори о визуелној страни различитих научних дисциплина, као средству без кога се не може. Визуелна етнолошкаја је нови термин и готово је посестрима визуелној антропологији. Када је 1992. године на првом Фестивалу етнолошког филма одржаном у Прахонију расправљању о потреби оснивања визуелног центра који би се бавио визуелном етнологијом/антропологијом као посебним жанром, није било дилеме да се такав центар оснује у Етнографском музеју у Београду. Да оснивања центра није још дошло, али је до данас седамнаест пута одржан Међународни фестивал етнолошког филма и у регистар музејске филмотеке уведено је готово 900 наслова документарних етнолошких филмова, записа и репортажа који сведоче о народном животу, култури, савременим и традиционалним облицима обредне праксе у Србији, региону југоисточне Европе, Европе у целини или у ваневропским заједницама попут аустралијских, индијских, америчких, афричких друштава.

Овогодишњи фестивал окупио је ауторе из 29 земаља. Пријављена су 124 филма од којих није пристигло само пет. Селекциона комисија у саставу: др Весна Марјановић, музејски саветник и редитељ Тана Феро и Владимир Иља Слани, пре гледала је и извршила селекцију приспелих филмова. У међународном жирију фестивала радили су Вера Бојић, продуцент и редитељ из Србије, др Нашко Крижнар, етнолог из Словеније, др Марина Мартинова, етнолог из Русије, Јанош Домош, редитељ из Мађарске, и др Александар Божковић, етнолог из Србије. Као и претеклих и ове је године публикован Каталог фестивала чији је уредник био Стеван Јовићић, историчар филма.

У конкуренцији за награду такмичило се 39

филмова, у информативној секцији приказано је 29, а аматерску секцију чинило је 21 остварење. Није приказан 21 филм. На овогодишњем фестивалу било је 10 посебних програма. Један број аматерских филмова, угледајући се на професионалне, остварио је изузетно велику минутажу у приказивању (до 85 минута), па се селекциона комисија определила за краћа и синтетизована остварења у којима се на коректан начин представљају одобрена етнолошка тема. Одлуком жирија награђени су следећи филмови: Гранд Приц Седамнаестог Међународног фестивала етнолошког филма деле два остварења – филмови *A Shout into the Wind* (*Крик у ноћи*) и *Сенка* (*The Shadow*); најбољи филм у категорији аматерских филмова је *Контармелодија* (*Countermelody*); награду за најбоље остварење у категорији националних филмова добио је филм *Празник Бибија као чувар идентитета Рома*; у категорији интернационалних филмова прву награду добио је филм *Ki more bit zvončar?* или *Who Can Be a Belman?*. Чланови жирија су одлучили да додеље специјалне награде у виду диплома следећим филмским достигнућима: *Жеђ каменој мора* (*The Thirst of the Stone Sea*), за опис традиционалне културе у директној конфронтацији са тековинама савременог доба; *Жеђ каменој мора* за камеру и фотографију; *Последњи ритуал часног господина Рау* (*The Last Rites of the Honourable Mr. Rai*) за добар пример визуелне етнографске студије; *To је наша традиција!* (*It's Our Tradition*), за исцрпну визуелну анализу једног комплексног ритуала; *Сласовдан* за аллегорични приказ локалне културе; *На путу с Маруч* (*On the Road with Maruch*) за добру комбиновање етнографије, визуелне презентације и личне приче; *Олај и време: Минимални јутарњи еп* (*Olja i vreme: Minimalni jutarnji epi*), за иновативно визуелно изражавање;

Манћара – за најбољи филм који је платила нека школа или институт; *Ki more bit zvončar?*, за најбољи сценаро.

Жири је одлучио да диплому додељи и Јулијета Петровском, за труд у очувању локалног наслеђа.

Филмови који су конкурирали за награде били су посвећени првенствено етнолошкој тематици, како из руралне, тако и из урбаније средине (материјална, духовна, социјална култура, тј. процеси и структура традиционалних заната, различите гране привредне делатности, потом адекватна обрада значења појединачних елемената материјалне културе, обичаји, посебно традиционални, али инкорпорирани у савремене токове живљања, етномузикологија, етномедицина, а све то у контексту остваривања комуникације у различitim културним просторијама). Истиче се изузетан допринос аутора етнолошког филма у коме је остварен синкетизам са филмским језиком.

И ове године на фестивал су пристигли филмови са очитим остварењем техничке савршености слике, што је омогућено техничким напретком дигиталне фотографије и добрим камерама. У извесним филмовима аутори настоје да се поистовете са већ афирмисаним ствараоцима, посебно антрополошког филма, па у том контексту, што је и позитивно – настоје да се идентификују са средином у којој снимају.

Страни аутори углавном истраживања и реализација филмова остварују у егзотичним пределима, док наши етнолози своја истраживања искључиво обављају на домаћем терену и често немају могућност да појаве у нашем народу поред и са другим срединама. Већина домаћих филмова реализована је у тзв. телевизијској минутији. Др Весна МАРЈАНОВИЋ

УЗ 220 ГОДИНА ОД РОЂЕНА КНЕГИЊЕ ЉУБИЦЕ ОБРЕНОВИЋ (1788–1843)

Дарови Музеју Вука и Доситеја

Крајем октобра 2008. године Весна Фотић из Беча поклонила је Музеју Вука и Доситеја драгоцену архивску трађу, до сада необјављивану и непознату јавности. Архивалије које су деценијама чуване у београдској породици Симић којој припада и господија Фотић, односно се на период владавине гинастите Обреновић

Поклон госпође Фотић Музеју Вука и Доситеја садржи следеће документе: 1. Писмо кнегиње Љубице Обреновић брату Гаји Вукомановићу (Пожаревац, март 1833); 2. Писмо кнегиње Љубице брату Гаји Вукомановићу (Пожаревац, октобар 1835); 3. Повеља кнеза Михаила Гаји Вукомановићу (Београд, мај 1860); 4. Писмо Анице Тешић кнезу Михаилу (Београд, јануар 1863); 5. Допис Цветка Рајовића и Јована Гавриловића Бумруку Топчићерском (Београд, октобар 1839).

Оваквом односу према српском народу је и своја децу, посебно кнеза Михаила: Љуби, сине, рог свој више него себе самоја. А какав је владар био кнез Михаило сведочи писмо грађанке Анице Тешић из Гунцата, округа Подрињског, која му се обраћа за помоћ и моли да се њен муж, извесни Димитрије Тешић, ослободи затвора „две године кациге“ у Топчићу азбог злочинства што је 25 ока жита украда...“ за гладну децу, а да „убудуће никаква зла неће чинити да деца, мала и нејака без отца не буду...“

Оваквом односу према српском народу је и своја децу, посебно кнеза Михаила: Љуби, сине, рог свој више него себе самоја. А какав је владар био кнез Михаило сведочи писмо грађанке Анице Тешић из Гунцата, округа Подрињског, која му се обраћа

СЕДАМ И ПО ДЕЦЕНИЈА ВУКОВОГ САБОРА У ТРШИЋУ

Вуков саборски времеплов

„Вукови сабори 1933–2008“,
прир. Феликс Пашић, Центар
за културу „Вук Караџић“,
Лозница 2008, стр. 310

„Тридесет година после Вукове смрти, крајем прошлог (19) века, у његовом родном Тршићу готово се нико више није сећао онога по коме је ово јадарско село постало познато многим књижевним и научним круговима Европе. Сви трагови Вука и његове породице били су већ забрисани: имање распродато, последњи зидови родне куће срушени, а огњиште преорано и засејано кукурузом.“

Туро Гавела

*Н*амера Центра за културу „Вук Карадић“ у Лозници да поводом седамдесет и пете годишњице одржавања Вукових сабора у Тршићу штампа монографију о тој несумњиво једној од најзначајнијих српских манифестација, културног, научног, али и народског карактера, била је потпуно оправдана из више разлога. Најважнији међу њима била је неодложна потреба – јер време брзо пролази, а све се још брже заборавља – да се у једној књизи монографског типа даде слика о том увељико традиционалном обележавању успомене на великане наше језичко-књижевне науке и уопште културе. Сретна је околност што је тај из више разлога доста заметан и одговоран посао поверен приређивачу Феликсу Пashiћу. Он је монографију *Вукови сабори 1933–2008.* сврсисходно разделио на таман онолико сегмената колико је нужно да се та саборовања што потпуније представе. Најобимнија целина, разуме се, то су документаристички осврти на све оне саборе о којима је остао ма какв траг (архивски, новински или било који други). Помањкање и мањкавости архивске грађе, као и изостајање било каквих вести о понеким саборима, представљали су за приређивача озбиљан проблем, али је он, упорно трагајући за релевантним изворима, успевао да, ненаметљиво уоквирујући туђе описе сопственим описима, одслика свако од саборовања било како забележено у неком од доступних извора. Неки од описа тих народних зборова (као нпр. онај први из 1933) делују као изврсне новинске репортаже, изведене у комбинованој техничци од личних и туђих увида у дотичне догађаје. Користећи се и фотографском документацијом у црно-белој техници и лепо одабраним фото-

та човековог живота, он је бележио шаљиве догађаје и разговоре људи; бележио је људске узајамне игре, њихова заскакања и вараракања. Ситуирани у свом природном миљеу, са својим именима и презименима, јунаци, у својој најскривенијој дубини, воле да се насмеју и подсмехну, на туђ или сопствени рачун. Находе се људи добра срца којима по доброти хлеб није раван, ту су и појединци нездраве љубопитљивости, лакомислени и преливиде, замузеници и несоји, и они који једу из туђих руку.

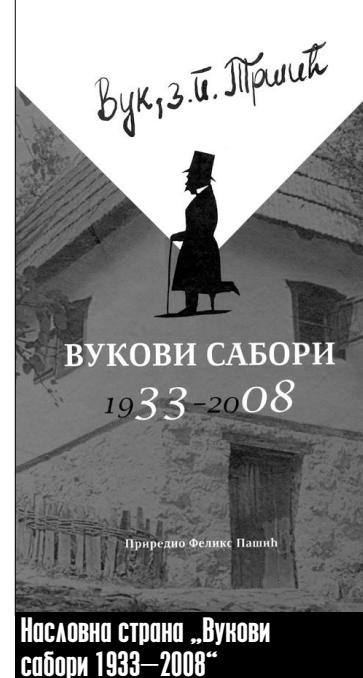
они који једу из тајних руку.
У Златановићевом делу сусрећу се представници верских и световних установа и власти; припрости појединци и они због којих „сунце греје“. Скученог речничког фонда, и разговора у коме падежи нису на свом месту, они нису слабе маште и скудоумни, него, напротив, у датој ситуацији показују сваку луцидност и расуђују као дијалектичари. Оцртани зрачно и сугестивно, многи од њих изгледају као извађени из народне поетике.

Живот нуди више добра него зла; људском срцу је више прирођена љубав него мржња – у супротном, човек би одавно нестао. Стога се у богатом Златановићевом опису често наилази на човека који се радује животу, забавља и епикурејише. Златановић сведочи о сеоским празницима као првогра-

зредним дogaђajima. „Kad су важнији сабори у завичају, многи Пчињани би остављали печалбарске послове у тубјини, трговину и бачије на планинским пашњацима.“ „Једва чекамо собор“, кажу старији. Пуни физичке и нервне енергије, они би тада играли силно, неуморно и страсно. Свирачи (ћеманџије, гајдарџије) знали су највеће весељаке и играорце који не жале новац кад дође „божји дан који су дуго чекали“. Златановићеве анегдоте су невинна разбијирача која доноси човеку малу радост. Свака од њих буди и оплеменује позитивне емоције и делује на читаоца катализично.

Y Златановићевој визури је мали човек који кроз живот пролази неопажено, и за чије се постојање знало тек после смрти. То је сој људи којем се приписују безимена дела доброте и незнатањ рад (орање, копање), који живе у аскези, једноставно и крајње скромно.

замашног опуса истражног прouчаваоца духовног живота народа, вukовца па вокацији, осведоченог и провереног културног прегаоца и научника. Реч је о делу које представља на свеобухватан и сликовит начин човека

ко су Ваши код куће? Како су Вам деца?" После је Данило лепим, чистим књижевним језиком причао госту о историјату Вукове куће, Вуку и Тршићу. "Знате шта, Данило, нemoјте ми причати то што сте научили из књига и чланака које је писао Гавела, већ ми лепо реците како Тршићани гледају на свог великог земљака и шта овде народ, сељаци, знају о Вуку." (Ово Андрићево питанje могло би се и данас поставити.)

Као редовни садржаји саборских програма, али и као последњих деценија видније место у њима имали су, поред осталог, наступи уметничких ансамбала (односно фолклорних група), позоришних кућа (које су на отвореној сцени играле представе вуковске назначености) као и појединачни или групни наступи најистакнутијих глумаца (видети фотографију на 67 страни, на којој су, као извођачи у сценском приказу народне поезије и прозе, Виктор Старчић, Љубиша Јовановић и Мата Милошевић). Умешно комбинујући текстове и добро одабране и на право место смештене фотографије, води нас Феликс Пашић (почев од 1933. године па до 2008) из једне у другу саборску годину и све време успева да одржи наше две пажње: читалочку и посматрачку.

Одељак *Први редови* представља својеврсну фото-ревију тршићких саборовања. Почев од 1965. године па до 2007, ту су (уз фото-прекиде, ваљда због недостатка материјала), фотографије са оним званицима које седе у првом реду. Ако иоле умемо да читамо фотографије те врсте, видећemo да у том реду многи седе по службеној дужности (што морају, што је ред), а многи што сматрају да им то место обавезно и увек припада.

сматрају да им то место обавезно и увек припада.

Фото-блоковима *Гуслари* и *Вук на сцени* разложено се завршава ово драгоцено сведочанство о Вуковим саборима: Вуку су гуслари у његовом скупљачком раду из области народне епике били најпоузданји сарадници; а сценски прикази из Вуковог живота или живота оних који су били у тесној вези с њим, као честа тачка у саборским програмима, у функцији су уметничке потпоре за неговање и јачање вуковске традиције. Нека од наших највећих глумачких имена својски су се трудила да послуже том циљу: Љуба Тадић, Милош Жутић, Михаило Јанкетић, од млађих Тихомир Станић, Небојша Дугалић...

Посебну драж, односно визуелну живањност, овој монографији дају и преузети цртежи слова из књиге *Вукова азбука*, које су радили и неки од наших најпознатијих сликарa, међу којима су: Предраг Нешковић, Милић Станковић, Радомир Стевић Рас, Љубица Сокић...

мир Стевић Рас, Јуоица Сокин...
Приређивач Феликс Пашић обраћао је у овој монографији пажњу и на саборске делатности претежно техничке природе, по неписаним правилу мучне, а у нашим приликама неизбежне за одржавање једне такве масовне манифестије. Без свести о њима могло би се схватити да у организовању једног Вуковог сабора све тече као по лоју.

Пашићева светлоплата монографија *Вукови сабори 1933–2008.* није дело које је писано споменарски стерилно него је жив и динамичан документ о тршићким саборовањима, документ лишен сувопарних наноса, који се списима тавковог типа просто природно намећу. Она је и речју и сликом поуздан времеплов кроз године и године настојања да се одржи вуковска традицији и да се у њу, што се назирие у последњих неколико година, унесу модернији, суптилнији и актуелнији садржаји, али и надаље њој примерени. Њоме је засигурно у доброј мери отргнуто од заборава много шта од оног што се деценијама забивало на тршићком саборишту. Поготову је то важно што се у савременом захуктавлом технолошко-информатичком и глобалистичком времену знатно брже заборавља него у доба назначено у моту уз овај прилог.

Академик Милосав ТЕШИЋ

НАД ОДАБРАНИМ ДЕЛИМА МОМЧИЛА ЗЛАТАНОВИЋА

Вуковски замах

овом часу, нестаје из нашег хоризонта. Заступљена је, такође, језичка грађа из усменог народног стваралаштва, сточарства и из народних обичаја.

Златановићево дело премазује основни циљ: да отгрне од заборава усмени говор, обради га и стави науци на коришћење. Он је, нема сумње, својеврсна књига о народном животу човека ових крајева и области које му гравитирају. Аутор је показао нарочиту вештину и спретност при тумачењу речи. Не задовољава се надовхватузетим илустрацијама, него потеже изразито живописне наводе који, неретко, имају снагу рецепата за разумевање. Нпр.: „Збириудија оно што је сабрано са различитих страна, а није добро...Какви па гости! Понши, чака обичните!“ (Врбас)“;

сти! Дошла нека збирдија! (Врање); Речник говора јужне Србије улази у домен науке о језику и за спрску дијалектологију и лексикологију, пред којима стоје капитални задаци, представља грађу од незаобилазног значаја. По свом значају, Речник иде у ред првопоразредних остварења за упознавање културе, историје и душевне вилајета које аутор и сам припада.

Златановићев вуковски замах је од нарочитог значаја за изучавање народног стваралаштва југа Србије, косовског Поморавља и других подручја. Његова научно-културна и стваралачка активност увек превазилази локалне и регионалне оквире. Већи број књига, збирки народних умотворина и политематских монографија, његово дело у целини, допринели су афирмацији наше националне културе, нашег националног идентитета, у првом реду на подручју са којег је српски народ из-

НАД НАЈНОВИЈИМ НАЦИОНАЛНИМ ЛЕКСИКОНОМ

Све српске енциклопедије

„Енциклопедија српског народа“, одговорни уредник Радош Љушић, Завод за уџбенике, Београд, 2008 (292 аутора, 7.836 одредница, 1.548 илустриративних прилођа, једнотомна, у боји), 1.278 стр.

Kао заокружено сазнање, као велика књига која у сажетом и прегледном облику обухвата целокупно знање на одређеном степену развоја, као и друштвена и политичка забивања и биографије знаменитих људи, енциклопедија сваког народа настаје из физике зреле и богате културе. Са великим дисkontинуитетима у развоју своје културе, српски народ, нажалост, пре четрдесетих година 19. века није имао никакве изгледе да приступи једном тако великом подухвату као што је израда националне енциклопедије.

Први покушај Друштва словесности (осн. 1841) да, пред прерастањем у Српско учену друштво 1863. године (исте оне године када је Лицеј прерастао у Велику школу), састави општу енциклопедију, као што знамо, није уредио плодом. Мада смо тада већ имали образоване људе, међу којима и једног Стојана Божковића (1833–1908), историчара, Алимија Васиљевића (1831–1911), филозофа, и Јована Ђорђевића (1826–1900), књижевника, ипак још није било доволно снаге, а по свој прилици, ни пуне подршке нових установа културе за енциклопедијски национални задаци.

Нешто више среће имали смо са биографским лексиконима, и то захваљујући трудољубивости неколицине српских интелектуалаца, попут Милана Ђ. Милићевића (1831–1908), етнографа, историчара и приповедача (*Поменик знаменитих људи у српској народи новијег доба*, 1888. год., са 420 биографских бележака, потом и *Додатак Поменику* из 1901. са још 120 биографских бележака) и Андре Гавриловића (1864–1929), књижевника и историчара (*Знаменити Срби 19. века*, I–III, 1901–1904, са 216 биографија). Рад који су српски научници покренули 1917. године у Лондону и Паризу, за време Првог светског рата, са жељом да се направи Југословенска енциклопедија, већ је носио печат југословенства, али је и поред добрих намера остао нереализован.

Оно што нису успели ти научници, пошло је за руком Станоју Станојевићу (1874–1937), познатом српском историчару, који је од 1924. до 1929. са групом од 146 сарадника радио на четвротомното *Народној енциклопедији српско-хрватско-словеначкој*, која је обухватила 12.000 чланака. Мада југословенска по својим саставницама, ова енциклопедија је, по оцени многих, остала узорна за енциклопедијске подухвате. Међу сарадницима било је 80 Срба, а међу биографским одредницама нашао се и велики број посвећених знаменитим Србима (автор овог прилога користио је у истраживањима биографске податке за 650 припадника српске стваралачке интелигенције).

У 20. веку настала је још једна велика општа енциклопедија – *Енциклопедија Југославије*, у осам томова (1955–1971), који је главни редактор био Мирослав Крлежа (1893–1981), познати хрватски књижевник. Изразито југословенског карактера, са посебним редакцијама за сваку републику и чак и аутономне покрајине, *Енциклопедија Југославије* у овом свом првом издању (године 1980. започет је рад на другом издању *Енциклопедије Југославије*, које је доживело само шест томова, заједно са 1989. годином), у својим тематско-биографским слојевима имала је, наравно, и грађу из српске историје и културе, истину, пропуштену кроз идеолошки филтер тог времена. Стога је тешко без озбиљнијих анализа просуђивати колико је она могла да задовољи потребе српског народа у представљању његовог историјског трајања и идентитета.

У скенирању историјског контекста у коме се појављује *Енциклопедија српског народа* из 2008. године, неизбежно је поменути и *Малу енциклопедију Просвете*, чије се прво издање појавило 1959. а друго у два тома 1968. године. Рукопис другог издања припремало је 170 сарадника, а у два тома обухваћено је чак 40.000 појмова. Попуњавајући једну велику празнину, и ово енциклопедијско издање, стварањем у окриљу велике издавачке куће кавка је била Просвета у то време и уз сарадњу српских интелектуалаца, било је добродошло у српској култури, мада није било и без озбиљних слабости које су и даље произлазиле због идеолошког филтера.

Тим наслеђем узасимо и у 21. век у коме започиње рад на Српској енциклопедији. Законом о Српској енциклопедији, донетим 2005. године, овај рад је институционализован преко Српске академије наука и уметности, Матице српске и подржан као државни пројекат. Формиран је велики број учесника одбора и до сада је целокупна грађа усаглашена за слова А–Б, што ће бити садржај првог тома. У међувремену, крајем 2006. године, Лексикографско одељење Завода за уџбенике, на иницијативу професора историје др Радоша Љушића, тада директора ове велике издавачке куће, уз сарадњу Дејане Оцић, уредника за

лексикографију овог издавача, формирало је стручну редакцију у коју су ушли – Србољуб Бранковић (1956), политолог и медијски истраживач, Бранко Вујовић (1935), историчар уметности, Јиља Гавриловић (1950), географ, Драгана Гњатовић (1955), економиста, Душан Иванчић (1946), књижевни историчар и универзитетски професор, Живан Лазовић (1958), филозоф и универзитетски професор, Александар Липковски (1955), математичар и универзитетски професор, Будимир Павловић (1929), историчар медицине и дугогодишњи управник Музеја СЛД, и Сузана Рајић (1973), историчар. Радомир Ј. Поповић (1969), историчар, био је у својству секретара редакције. У сарадњи са 292 аутором, међу којима је велики број историчара, етнолога, педагога, инжењера различитих струка, лекара, социолога, математичара, лингвиста и других, стручна редакција је успела да до 53. Међународног београдског сајма књига, октобра 2008. године, приреди једнотомну *Енциклопедију српског народа* са 7.836 одредница, од којих је 50,93 одсто биографског, а 49,07 одсто тематског садржаја.

Сместајући ову прву српску националну енциклопедију у претходно назначен историјски контекст, треба да је, по личном суду, прихватимо као претечу велике Српске енциклопедије на којој ће се радити још дуги низ година, али и да је користимо као релативно заокружен фонд сазнања у датом историјском тренутку. Ова *Енциклопедија српског народа* премештајуће један историјски јаз, који је настао још тридесетих година 20. века када су тоталитарне идеологије, укључујући и комунистичку, деформисале цивилизацијску перспективу европских народа.

Шта је значајно за садржај и структуру енциклопедије које претендују на то да буду националне? Обухватајући тематске и биографске одреднице, оне треба да успоставе одређеној равнотежу између ова два сегмента, при чему је изузетно важно да тематски слој препрезентује богатство стечених знања у свим областима научног, уметничког и културног стваралаштва у датом историјском периоду који их дели од претходног периода, а да биографске одреднице пруже поуздана обавештења о личностима које су и у прошlosti и у савремено доба дале мањи или већи допринос науци, култури, уметности и организацији друштвеног и политичког живота. Ако је однос између ова два сегмента 50,93 одсто у корист биографских одредница, а 49,07 у корист тематских, могло би се рећи да је равнотежа углјавном усклађена, при чему тек увидом у конкретан садржај може да се проценује оправданост овако успостављеног односа.

Преведено на језик бројки, *Енциклопедија српског народа* пружа податке о више од 3.900 личностима из историје и савремености и кроз нешто мањи број тематских одредница пружа могућност провере знања у петнаестак великих тематских области.

Основна структура око 3.900 тематских одредница указује на то да су најзаступљеније оне области које на најбољи начин представљају идентитет националне културе. Тако је 20,55 одсто укупног броја тематских одредница посвећено књижевности, филологији, историји културе, издавачкој делатности, библиотекама, музејима, научним и културним установама, 18,50 одсто историји, археологији, етнографији, етнологији и 18,15 одсто уметности, што је 57,15 одсто укупног броја тематских одредница. Ако томе додамо још 15,50 одсто одредница посвећених географији, метеорологији и геологији, минералогији, што се такође везује за домаће тле, видећemo да се овај проценат пење на 72,65. С друге стране, природне науке, биологија, ботаника, физика и хемија, заступљене су са 4,60 одсто тематских одредница...

Kада се планира једнотомна енциклопедија на око 1.300 страна, онда свака одредница, зависно од значаја, добија одређени број словних места, односно стубачних редова. Ту се посебно гледа колико је редова добија која личност, било из историје, било из данашњице. На овај избор посебно су осетљиви савременици, поготово они који се имена нису нашла између ових црвених корица. Свако отварање корица својеврсна је прровера, а знамо како се и из којих разлога користе енциклопедије. Већ првим прегледом, лако је утврдити да су неке личности изостале. Примера ради, у *Енциклопедији* су се нашла имена двојице познатих машинских инжењера и универзитетских професора истог презимена, али нема имена једног од угледних лекара психијатријске специјалности из исте породице. Нема ни неких познатих друштава, као што је, например, Геронтолошко друштво Србије, које постоји већ 35 година. За једну културно-истраживачку установу погрешно су наведене поједине делатности које уопште

не спадају у њен домен, итд. Међутим, то су уобичајени пропуси карактеристични за та-ко крупне подухвате.

Сматрам да ипак сврха најранијих осврта на енциклопедијски подухват ове врсте није у томе да се синтетички лове грешке, иако је и право и обавеза корисника да укажу на пропусте. Основно питање своди се пре свега на то да ли је *Енциклопедија*, са овако амбициозним називом, пружила основна сазнања о историји, науци, култури и уметности српског народа у његовом дугом трајању, а која су до сада у сличним публикацијама била делимично занемарена или непотпуно дата. Одговор на ово питање је, по мом мишљењу, позитиван. Праву прроверу садржаја можемо да вршимо на неким фундаменталним појмовима. Примера ради, узимам одредницу *Село*. Као историјски доминантан животни и радни простор српског народа, мада данас у лаганом изумирању, добије је у овој енциклопедији изузетно значајно место – посвећено му је око 280 редакција које потписује етнолог Слободан Наумовић. Исто тако, одредница *Србин*, коју потписује група од шест аутора, међу којима су и академици Сима Ђирковић и Милорад Ђемечић, једна је од најобимнијих. Историјат *Српске православне цркве* компетентно је обрадио Предраг Пузовић, протојереј-стварофор, професор Богословског факултета у Београду. Двостубачним текстом представљен је и историјат Српске академије наука и уметности, почев од Краљевске српске академије, која је основана 1886. године, преко Српске академије наука, како је преименована 1945. године, па до САНУ, како се назива од 1947. године. Поглавар је био професор Јован Јовановић (1841–1919) и Српско учену друштво (1864). Одговорајуће место добиле су и неке темељне институције српског друштва и културе, као што су *Задужбине*, посебно неке од њих, попут Задужбине Илије М. Коларца (1878) или Задужбине Николе Чупића, итд.

Kада је реч о бројним личностима које су заступљене у *Енциклопедији српског народа*, и поред одређених пропуста и неујединачености, на шта су већ поједини приказивачи скренули пажњу, сматрам да су тек у овом енциклопедијском издању неки значајнији људи српског народа добили одговарајуће место и коректно тумачење њихове улоге у српској историји. Такав је случај, на пример, са Миланом Ђ. Милићевићем (1831–1908), етнографом, историчарем, географом, преводиоцем, кога је у *Енциклопедији* представио Душан Иванчић. Рекло би се да су социологија и социологија добра застапљене, како у почетком и средином 19. века. Комбинујући биографски приступ са трагањем за другачијим могућностима интерпретације ванкњижевне грађе, аутори пружају увид у културну и историјско-политичку струјања која су формирала „дух епохе“ у којој је као преводилац и културни посредник деловао Талфј. Студије чији су аутори Манфред Јенихен и Весна Џидилко, смештених у четири (тематске) целине. Први сегмент окупља текстове које потписују Фридхилде Краузе, Ангела Рихтер, Голуб Добрашиновић и Ненад Јубиниковић, а чији је акценат на биографским детаљима везаним за Талфјеву, али и за фигуре које су обележиле културни живот у српској и немачкој образованој средини почетком и средином 19. века. Комбинујући биографски приступ са трагањем за другачијим могућностима интерпретације ванкњижевне грађе, аутори пружају увид у културну и историјско-политичку струјања која су формирала „дух епохе“ у којој је као преводилац и културни посредник деловао Талфј. Студије чији су аутори Манфред Јенихен и Весна Џидилко, смештених у четири (тематске) целине. Први сегмент окупља текстове које потписују Фридхилде Краузе, Ангела Рихтер, Голуб Добрашиновић и Ненад Јубиниковић, а чији је акценат на биографским детаљима везаним за Талфјеву, али и за фигуре које су обележиле културни живот у српској и немачкој образованој средини почетком и средином 19. века. Комбинујући биографски приступ са трагањем за другачијим могућностима интерпретације ванкњижевне грађе, аутори пружају увид у културну и историјско-политичку струјања која су формирала „дух епохе“ у којој је као преводилац и културни посредник деловао Талфј. Студије чији су аутори Манфред Јенихен и Весна Џидилко, смештених у четири (тематске) целине. Први сегмент окупља текстове које потписују Фридхилде Краузе, Ангела Рихтер, Голуб Добрашиновић и Ненад Јубиниковић, а чији је акценат на биографским детаљима везаним за Талфјеву, али и за фигуре које су обележиле културни живот у српској и немачкој образованој средини почетком и средином 19. века. Комбинујући биографски приступ са трагањем за другачијим могућностима интерпретације ванкњижевне грађе, аутори пружају увид у културну и историјско-политичку струјања која су формирала „дух епохе“ у којој је као преводилац и културни посредник деловао Талфј. Студије чији су ау

Pаспадом Југославије Срби из Хрватске (и не само они) доживели су тежак погром. У лето и крајем 1995. претерани су с родним огњиштима и раштркали се широм света. Највећи број насељено се у Србију, где су започели нови живот. Сећања на родни крај чувају на најлепши начин. Скупљени око Удружења Срба из Хрватске и у завичајним друштвима, они се често срећу и евоцирају успомене на завичај.

Новинар Танјура Данко Перић сакупио је на једном месту обимну грађу која се односи на његов родни крај. Зборник радова *Плавно* посвећен је селу које је некада било најнасељеније у Кининској крајини. Сличне едиције имају села Голубић, Кистање, Далматинско Косово, Жегар... Становници Плавна данас су углавном сконцентрисани у Батајници (Бусије и Грмовац), у околини Шапца и у Иригу.

Већ с почетка аутор констатује да је распологао скромном писаном грађом „колективне меморије“, што је у суштини са увреженим мишљењем о динарцима као одличним нараторима

ИЗ ЕДИЦИЈЕ О КНИНСКОЈ КРАЈИНИ

У славу завичаја

,Плавно”, монографија, уредник Данко Перић, Удружење Срба из Хрватске – Српско културно друштво „Зора“, Београд, 2008, стр. 244

и склоним традицијском приповедању. Утолико је труд Данка Перића вреднији. Приређиваč је на скоро 250 страница, уз обилне илустрације и више ауторских радова насталих у различитим периодима 20. века, читаоцима приближио родни крај. У уводном тексту Тодор Шеша наводи основне податке о месту (положај, геолошки састав тла, клима, биљни и животињски свет, воде, польопривреда, насеља) које се први пут спомиње 1423. Милојко Будимир

подсећа на историјски развој места, мр Бранко Чоловић пише о црквама Светог Георгија у Плавну и Светих Јоакима и Ане у Радљевцу, а прото Саво Накићеновић о Плавну и Радљевцу.

Занимљив је текст Данила Петрановића – Прилог историји просвете у 18. веку и подсећање на боравак Доситеја Обрадовића у Плавну (1765–1770). Ту је Доситеј написао прве букваре, које су далматински Срби преписивали и тако их ширили. Он је први плавањски учи-

тель. Затим, користећи доступну историјску грађу и литературу, Данко Перић прави интересантан крохи Плавна. Он наводи доста познатих детаља који употпуњују слику о месту. Прича почиње детаљима из романа Евгенија Кумићића о контроверзној краљици Лепија која је живела у Плавну. Такође, подсећа на Плавно у доба турске, млетачке и аустроугарске власти; о великој глади током 18. века и исељавању у Русију; о узлови свештеника Петра Петрановића

и академика Божидара Петрановића; о парохији Плавно и верницима од почетка 19. века до 2008. године; као и о Плавну у православним шематизмима из 19. и почетком 20. века; плавањске буне у 19. и 20. веку. Приређиваč је Зборнику приклучио и рад Петра Опаћића (Српски устанак, италијанска реокупација демилитаризоване зоне у западном делу Независне државе Хрватске 1941, узроци, ток и последице), Виолете Нешковић (Досељавање Плавањаца у Шабан и Мајур од 1919. до 1976. и О обичајима Плавањаца), песму Јованке Савић-Вукановић (Виногради у Плавном), Горана Перића (Жељезничка станица Плавно – Београд, децембра 1962), есез Славка Ђурића (О људима изразим из земље, на којој једино они знају да живе); Два свједочења о Плавну и Плавањима у рату 1941–1945. и Плавној данас: Батајница, Бусије, Шабац...

Текстови сабрани у зборнику о Плавну освежије на најлепши начин сећања и још чвршће уградити ово лепо далматинско село у памћење његових избеглих становника.

Мишио ЗАВРШАНИН

ЗАДУЖБИНА САРЕ И ВАСЕ СТОЈАНОВИЋА У БЕОГРАДУ

За спомен родитељима

Љубомир Стојановић (1860–1930), академик и професор Београдског универзитета, државник, политичар и задужбинар, осебујна је личност у историји српске друштвено-политичке историје. За живота имовину је завештао за оснивање задужбине у спомен својих родитеља и уступио је на управу Београдском универзитету

Pосле завршене Велике школе, а уз помоћ свог професора Стојана Новаковића, Љубомир Стојановић наставља студије у Бечу, Петрограду, Лайпциг и Берлину. Упоредо с учењем на страним универзитетима, предано ради и у библиотекама у Москви, Кијеву и Прагу.

Током каријере Љубомир је био професор Друге београдске гимназије, доцент руског језика на Великој школи, а од 1892. до 1899. професор и шеф Катедре словенске филологије на Великој школи. Из политичких разлога пензионисао се веома рано – у тридесет и деветој години живота.

Након умирњења, Љубомир наставља са интензивним научним и политичким радом. Изабран је за народног посланика, био је министар просвете и председник владе 1905. године. Са политичким истомишљеницима, противницима старих Пашићевих радикала, оснива странку Самосталних радикала и постаје њен председник. У току политичке каријере важио је за најморалнијег и изузетно поштеног и принципијелног политичара.

Пуних 10 година, од 1913. до 1923., Љубомир је био секретар САНУ, и то у време када су њени председници били истакнути научници – Стојан Новаковић и Јован Цвијић.

Интелектуална и радна способност Љубомира Стојановића била је изузетно велика и то потврђује његова богата библиографија из области српске националне историје. Велики допринос даје развоју филолошких и историјских наука, саставио је граматику за средње школе која је деценијама била у употреби.

Током плодног научног рада приредио је осам књига народних песама са више од 150.000 стихова, седам томова преписке Вука Каракића са близу 3.500 писама на 6.375 страна. С Пером Ђорђевићем припремио је и публиковао треће издање Српској речници.

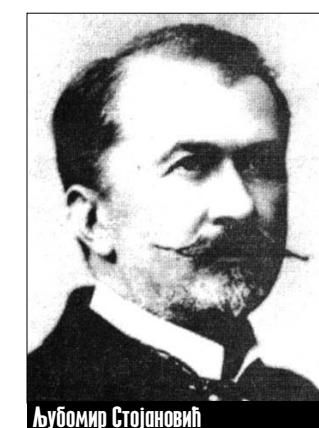
Приредио је и чувено фотографско издање *Мирослављев јеванђеља* које је уз материјалну помоћ Александра Обреновића штампано у 300 примерака и послато у свет најзначајнијим славистима, филозофима и библиотекама.

Од 1902. до 1905. објавио је три тома *Стари српски написи и записци* који представљају незаобилазну грађу у изучавању српских књижевних и културних прилика у турском ропству.

Још од студентских дана Стојановић се интересовао и за средњовековне текстове, објављујући рукописе српских летописа које је заокружио 1927. корпусом под називом *Стари српски родослови и летописи*. Треба истaćи да посебно место заузима и трећи корпус *Старе српске повеље и писма* којим су представљени ћирилички документи Дубровачких прилика у турском ропству.

Посебан је Стојановићев допринос проучавању дела Вука Стеф. Каракића, коме је посветио и знамениту монографију – *Живот и рад Вука Каракића* (1924). На Стојановићеву иницијативи, Вукове песме постају незаобилазно штиво у школама. Његов суд о Вуку да је у *светлу (Европи)* више раширио српско име него све *йобеје Каћађорђеве и сви устаси Милошевић у спроварју нове државе* и данас чврсто стоји.

Стојановић је основао и Задужбину у који је Београдског универзитета, односно Српског семинара Филозофског факултета. Тестаментом који је својеручно написао 16. јануара 1920. у Београду, у 68. години живота, Задужбину је основао у спомен на своје родитеље. У тексту, насло-

Љубомир Стојановић

вљеном *Моја последња воља*, а испод тога у загради *шестамен*, у осам тачака завештавају је оснивање *Задужбине Саре и Васе Стојановића, Мостарца, птичара из Ужица*.

Стојановић почиње тестамент: *Како сам већ зашао у 68-у годину, те ме сваки час може смрт наћи, време је да пишемо оставим своју последњу вољу и учним распоред са својим имањем... и затим набрајајмо не покретну и покретну имовину: кућу са плацем, библиотеку, намештај, покућство, новац и хартије од вредности.*

У тачки 2. наводи да *од свеко-којот мој покретнот и непокретнот имања које будујем имао као своје на дан моје смрти... оснивам за спомен својих родитеља фонд под именом Задужбине Саре и Васе Стојановића, Мостарца, птичара из Ужица, који ће бити при београдском Универзитету, и којим ће руководити професори (редовни и ванредни) Српског семинара истиот Универзитет*.

Тестамент је 1928. заведен у судски протокол у Београду. Након две године од смрти Љубомира Стојановића и после спроведене оставинске расправе, решењем суда од 8. јуна 1932. тестамент је постао пуноважан. Његов садржaj је у целини објављен у *Годишњаку Задужбине* 1934. године.

Професори Српског семинара – Александар Белић, Стеван Кульбакин, Душан Поповић, Павле Поповић, Станоје Стојановић и Владимира Ђорђевић – према жељи оснивача, именовани су у Управни одбор Задужбине. Сачинили су *Правила* која су садржавала све жеље из тестамента. *Правила* су, затим доставили на усвајање ми-

нистру просвете Краљевине Југославије др Ивану Шуменковићу. Он их је одобрио 13. марта 1934. и тиме је *Задужбина Саре и Васе Стојановића* званично почела са радом.

Имовина Задужбине је била процењена на око милион и триста педесет хиљада динара (тачније 1.348.336). Само његова кућа са плацем процењена је на 650.000 динара. Управа Задужбине продала је кућу 1935. за 400.000 динара и новац је приодат маси фонду.

Рецимо да је Стојановићева библиотека, коју је такође оставио Српском семинару, била изузетно богата. Имала је 2.955 инвентарисаних бројева, са око 8.000 књига, а садржавала је и велики број часописа, бројера, разних сепарата и других вредних публикација.

У току седмогодишњег рада, Задужбина је помогла да се реализује велики број истраживачких пројеката, првенствено из филологије и историје. Више од 170 научних радника, професора и сарадника Београдског универзитета примало је новчану помоћ (неки и по неколико пута) за свој истраживачки рад. За ове намене Задужбина је додељила више од 380.000 динара. Публиковала је и седам свесака – *Годишњака*, у којима су објављени сви појединачни извештаји о научним истраживањима. Захваљујући томе, данас имамо врло прецизан преглед свих истраживања која су остварена средствима Задужбине. Прва свеска Задужбине објављена је 1934. а последња 1940. године.

Љубомира је смрт затекла у Прагу 16. јуна 1930. у 70. години, где је и сахрањен.

Као и друге задужбине, и ова је престала с радом после Другог светског рата. Београдски универзитет тиме је остао без своје велике имовине и лишен редовних прихода за научноистраживачки рад многих својих професора и сарадника.

Славко ВЕЈИНОВИЋ

УЗ ТЕЛЕВИЗИЈСКУ СЕРИЈУ „ЗАБОРАВЉЕНИ УМОВИ СРБИЈЕ“

Александар Соловјев

Руски емигрант, професор универзитета у Београду, Сарајеву, Женеви, истраживач и проучавалац српске и словенске права, хералдике и књижевности, Александар Соловјев (1890–1971), иако неправедно запостављен, заслужује почасно место у најбољој науци

рановског, тада већ професора историје словенских права у Београду. Тарновски и Соловјев познавали су се са Правног факултета руског универзитета у Варшави на којем је Соловјев дипломирао и магистрирао правне науке и постао доцент универзитета. Магистрирао је код професора Федора Зигеља, једног од најпознатијих аутора радова о законодавству цара Душана. Соловјев је такође завршио и Историјско-филолошки факултет.

Када је постало известно да ће бела војска у Русији доживети слом, Соловјев се нашао на великим животном раскршћу. Тада још не помиšљајући да никада више неће додирнути руско тло, Соловјев је прихватио позив пријатеља

за проучавања Законика цара Стефана Душана из 1349. и 1354. године. Соловјев обрађује и класифицира двадесет до тада познатих рукописа Душановог законика и тако оставља до сада непревазиђену правноисторијску обраду овог капиталног документа. Такође, Соловјев је добио повеље Српске академије наука да ради на истраживању и прикупљању србуља и правних извора. Радио је и на истраживању југословенских старија по бројним архивским центрима од Хиландара преко далматинских градова до Црне Горе.

Објавио је и уџбеник о историји словенских права који је уједно и његово најзначајније дело у области опште правне историје. У његовом дом у данашњој Професорској колонији срба се срећу многи угледни гости, а посебно је пријатељево са Георгијем Острогорским, познатим византологом. Одржавао је бројне контакте са руским емигрантима у Београду и предавао у руској гимназији.

Скупштина Фондације за Жабљак, Шавник и Плужине

Плужинама 1. новембра 2008. године Скупштина Фондације Вукове задужбине Жабљака, Шавника и Плужине позитивно је оценила рад управе Фондације током четвротогодишнег мандата и поново је изабрала Анку Жутић за предсједника Скупштине, др Мира Блеччића за предсједника Управног одбора и академика Бранислава Остојића за предсједника Научног одбора.

Осим научних скупова, *На извору Вукова језика*, и Конкурса за литерарне и ликовне радове о дјелу величана нашег језика и културе, међу највеће подухвате Фондације свакако спада подизање Вуковог спомен-комплекса у завијачу његових предaka, у шавничком селу Петњица, а пажње је вриједна и сарадња са Вуковом задужбином у Београду.

- У славу предaka и на добробит потомака, минуле четири године смо -казао је у уводном излагању др Миро Блеччић - урадили она што нијесмо могли ни за деценцију-дјвије уназад. Остало нам је још много посла који смо дужни дјелу личности у чије име Фондација и постоји. Будући да је циљ Фондације превасходно очување књижевног језика и народних обичаја са простора ове три дурмиторске општине, уз скромна средства смо покушали да младима учнимо пријемчвим лiterарним и ликовно стваралаштво, кроз које ће они покушати да представе како су овладали Вуковим књижевним језиком. На љето нас очекује организовање шестог научног скупа - *На извору Вукова језика*, а предстоји и подизање брњаре у Вуковом спомен комплексу, у Петњици, ради туристичке валоризације тих садржака - казао је Блеччић, додајући да ће се тиме и помогнути едукацији младих са ових простора.

Анка ЖУТИЋ

Прва Скупштина у Ужицу

Четвртак 27. новембра 2008. године у свечanoј сали ужицке Гимназије одржана је прва годишња Скупштина Огранка Вукове задужбине у Ужицу. Скромној свечаности уприличеној тим поводом, осим задужбинара, присуствовали су и гости: предсједник општине Чајетина Милан Стаматовић, представник СПЦ – архијерјеског намесништва ужицког, протонамесник Милош Босић, директор ужицке Гимназије Живојин Павловић, као и представници ужиčких средстава јавног информисања ТВ 5 и ТВ Лав.

Уочи почетка Скупштине, прочитана је државна поздравна порука предсједника Огранка Вукове задужбине проф. др Ратомира Цвијетића који је, спречен болешћу, био одсутан са овога скупа: „Драги моји вуковци, срећанам вас рад! Ви сте у Гимназији у којој је био професор Ужиčанин Љуба Стојановић, касније професор Београдског универзитета, министар српске просвете, предсједник владе, секретар САНУ и писац најбоље књиге о Вуку. Дужни смо да наставимо дело бесмртног Вука и нашег великог земљака Љуба Стојановића. Све вас поздравља Ратомир Цвијетић.“

У првом делу Скупштине, присутни су упознати са предлогом Годишњег извештаја о раду Огранка Вукове задужбине у Ужицу и предлогом Плана активности у 2009. години, као и о садржини 21. редовне годишње Скупштине Вукове задужбине у Београду на којој су додељена и признања – захвалнице двојици Ужиčана, доброврата Задужбине: др Ратомиру Цвијетићу, професору, и др Крстију Шпијуновићу, декану Учитељског факултета у Ужицу.

У другом делу Скупштине, уприличено је свечано обележавање ове годишњице. Скроман, али леп уметнички програм извели су извorni певачка група ученика Гимназије под рукводством професора музике Зорана Жупића. Милош Чолић, студент Учитељског факултета у Ужицу, соло таčкама извorne народне песме, ученици Гимназије – чланови уметничке секције са касињањем краћих биографија др Радослава Познановића, етнолога и добитника Вукове награде, др Животе Марковића, историчара, др Миљутине Пашића, професора јужнословенских језика и књижевности, и професора српског језика и књижевности: др Ратомира Цвијетића, др Драгољуба Зорића, др Видана Николића, мр Слободана Радовића и др Крстија Шпијуновића, професора и декана Учитељског факултета у Ужицу. Посебно занимљив део програма извели су ученици средње Медицинске школе из Ужица, чланови лингвистичке секције и огранка Вукове задужбине у тој школи под називом „Вуков кутак“ под руководством професорки Катарине Машуловић и Добринке Ђорђевић. Лепом доживљају уметничког програма доприносио је мр Бранко Поповић, позоришни режисер и доцент на Учитељском факултету у Ужицу, иначе члан Огранка Вукове задужбине у Ужицу.

Управни одбор Огранка Вукове задужбине у Ужицу захваљује свим учесницима Скупштине и уметничког програма, а посебно декану Учитељског факултета у Ужицу који нам је током године уступао просторије Факултета за одржавање састанака, затим директору ужицке Гимназије проф. Живојину Павловићу који нам је љубазно уступио свечану салу своје установе за одржавање Скупштине, господину Ивану Ришумовићу, библиотекару из Ужица, чија нам је помоћ била драгоцена у организовању и обавештавању чланства и грађанства о одржавању Скупштине, господи Драгици Матић, архивисти у пензији, лектору и члану Задужбине, чијој помоћи и упорности можемо захвалити за припрему и одржавање Скупштине.

Бошко Б. КОПУНОВИЋ

ИЗ ДЕЛАТНОСТИ ОГРАНАКА ВУКОВЕ ЗАДУЖБИНЕ

Видојко Јовић говори на промоцији „Данице“ за 2009. у Грађиши

Огранак Вукове задужбине у Нишу

Огранак Вукове задужбине у Нишу и ове године организовао је тематски конкурс за средњошколце, под називом: „1809–2009, двеста година од чегарског боја“. Позиву на конкурс одавали су се гимназијалци из Ниша и Пирота, који су дали прилоге у прози и поезији, ликовне радове и презентацију у power point техники, са веома промишљеним виђењима наше прошlostи и садашњости.

Од пристиглих радова, комисија – у саставу Надежда Јовић, Филозофски факултет у Нишу, Рајка Затезало, професор у школи „Иво Андрић“, и Јиљана Васић-Тојага, саветник у Народном музеју у Нишу – извиđају је да највиše признања радова Јефимији Коџић, ученице другог разреда Гимназије „Бора Станковић“ у Нишу (која је у исто време и ученица другог разреда Уметничке школе у Нишу); Марије Мадић, други разред Гимназије „Стеван Сремац“ у Нишу, и Андријана Тасков, четврти разред Гимназије „Бора Станковић“ у Нишу.

Поводом Дане *Светоја Саве* (23. јануара, 2009), на свечаности у згради Предсједништва града Ниша, њима су, поред Захвалнице и вредних књига, уручене и златници са ликом цара Константина. Треба истaćи да су Јефимија Коџић и Марија Мадић ове године, такође, учествовале и на конкурсу Друштва *Светоја Саве* и освојиле вредна признања. Јефимија Коџић освојила је прво, а Марија Мадић друго место у другом разреду Гимназије „Стефан Сремац“ у Нишу, и Андријана Тасков, четврти разред Гимназије „Бора Станковић“ у Нишу.

Поводом Дане *Светоја Саве* (23. јануара, 2009), на свечаности у згради Предсједништва града Ниша, њима су, поред Захвалнице и вредних књига, уручене и златници са ликом цара Константина. Треба истaćи да су Јефимија Коџић и Марија Мадић ове године, такође, учествовале и на конкурсу Друштва *Светоја Саве* и освојиле вредна признања. Јефимија Коџић освојила је прво, а Марија Мадић друго место у другом разреду Гимназије „Стефан Сремац“ у Нишу, и Андријана Тасков, четврти разред Гимназије „Бора Станковић“ у Нишу.

Поводом Дане *Светоја Саве* (23. јануара, 2009), на свечаности у згради Предсједништва града Ниша, њима су, поред Захвалнице и вредних књига, уручене и златници са ликом цара Константина. Треба истaćи да су Јефимија Коџић и Марија Мадић ове године, такође, учествовале и на конкурсу Друштва *Светоја Саве* и освојиле вредна признања. Јефимија Коџић освојила је прво, а Марија Мадић друго место у другом разреду Гимназије „Стефан Сремац“ у Нишу, и Андријана Тасков, четврти разред Гимназије „Бора Станковић“ у Нишу.

Колики је значај оваквог окупљања младих и вредновања њиховог рада потврдили су, својим приставом, предсједник владе, секретар САНУ и писац најбоље књиге о Вуку. Дужни смо да наставимо дело бесмртног Вука и нашег великог земљака Љуба Стојановића. Све вас поздравља Ратомир Цвијетић.

У првом делу Скупштине, присутни су упознати са предлогом Годишњег извештаја о раду Огранка Вукове задужбине у Ужицу и предлогом Плана активности у 2009. години, као и о садржини 21. редовне годишње Скупштине Вукове задужбине у Београду на којој су додељена и признања – захвалнице двојици Ужиčана, доброврата Задужбине: др Ратомиру Цвијетићу, професору, и др Крстију Шпијуновићу, декану Учитељског факултета у Ужицу.

У другом делу Скупштине, уприличено је свечано обележавање ове годишњице. Скроман, али леп уметнички програм извели су изvorni певачка група ученика Гимназије под рукводством професора музике Зорана Жупића. Милош Чолић, студент Учитељског факултета у Ужицу, соло таčкама изvorne народне песме, ученици Гимназије – чланови уметничке секције и огранка Вукове задужбине у тој школи под називом „Вуков кутак“ под руководством професорки Катарине Машуловић и Добринке Ђорђевић. Лепом доживљају уметничког програма доприносио је мр Бранко Поповић, позоришни режисер и доцент на Учитељском факултету у Ужицу, иначе члан Огранка Вукове задужбине у Ужицу.

Милунка МИТИЋ

ГОВОР ПОВОДОМ ПРЕДСТАВЉАЊА ДАНИЦЕ ЗА 2009. У ГРАДИШКИ (РЕПУБЛИКА СРПСКА)

Први пут у Грађиши

Грађићи пријатељи, поштоваоци
Вуковој делама, чувари и настапљачи
српске традиције,

Велико је задовољство и изузетна част стајати овде и пригодним говором поздравити вас о којима се, у Вуковој задужбини и њеним ограничјима, прича са нарочитим поштовањем. А по здрављем вас као предсједник Управног одбора Вукове задужбине, затим као предсједник Огранка Вукове задужбине у мом селу Баваништу, где се посебно негује Ћирилица, или као професор Београдског универзитета и као члан Српске академије наука и уметности, и, најзад, као човек који је остао да живи са својим народом, без обзира на све примамљивости неког богатог света.

Први пут сам у Грађиши, а морам са жаљењем да вам призnam да никада нисам био у Бањалуци. Приједору, Требињу. Када сам био млад, путовао сам по Европи, мислићи да са своју земљу, тада Југославију, увек имам времена. Касније, када сам имао времена, те земље више није било.

Ви сте пре четири године остали без старог Дома културе, добре библиотеке и још много чега, али сте успели да ту несрећу победите и да изградите још лепши Културни центар, да обновите библиотеку и остало, захваљујући и људима добро воље и солидарности Вукове задужбине и њених огранака, као и других установа.

Прошле године Вукова задужбина је претрпела велики губитак – остало је без свог стожера и покретача многих акција, мудрог човека и непревазиђеног интелектуалца, без свог предсједника Скупштине – Дејана Медаковића. То је било велики ударач и да Вукова задужбина се сада опоравља – изабрани су нови људи који су спремни да своју снагу и памет уложе у даљи развој и напредак делатности и мисије Вукове задужбине. А најприкладније ћemo се одужити нашим претходницима на овоме пољу ако наставимо оно што су они започели, осмислили или усмерили и ако тај посао исто тако пријежно негујемо, проширијмо и унапређујемо.

Вукова задужбина је веома жива и животна кућа. Посебну животност дају јој њени бројни огранци по српским земљама и тамо где има доста Срба. Међу њима, Грађишка је права перјаница, и по броју пренумераната, и по разноврсним активностима, и по овликом одизвука већерас.

После објављивања капиталног зборника радова под насловом „Срем кроз векове – слојеви културе Фрушке горе и Срема“ 2007. године, Вукова задужбина се упустила у нови велики подухват, у припрему зборника и научног скупа о још једној значајној географској регији где живе Срби, о Банату – под насловом „Слојеви културе Баната“, који је један од главних задатака у 2009. години када ће се одржати скup и штампati зборник.

Затим, ту је још један драгоцен пројекат Вукове задужбине – „Култура језика“ – горући проблем наше свакодневице и изазов наше будућnosti. А ради се и на електронском издању Вуковог Српског речјника (4. државно издање), на осавремењавању и ажурирању вебсајт-презентације Вукове задужбине, и још много тога, али да их, због урока, овде све не набројамо.

Дом Вукове задужбине у Београду је и ваш дом. Ако вас пут нанесе у Београд, не заобиђите нас, јер ће нам бити задовољство да вас угостимо, да са вама поделимо оно што имамо, да разменимо мисли и речи, да се боље упознајмо. Огранци су наш крвоток, а ви добро знате колико је важно за једак живи организам. Вукова задужбина је била и остаје увек отворена за све ваше идеје, иницијативе, акције, предлоге.

Импресиониран овим модерним културним здањем, пријатно изненађен вашим велиkim одизвom, на крају могу само да закључим: због вас је и те као вредело данас доћи из Београда!

2. фебруара 2009. године
Др Видојко ЈОВИЋ
Дописни члан САНУ

